EESTI MAAÜLIKOOL

Põllumajanduse ja keskkonna instituut

Anneli Roodus

SEENEKORILUS REKREATIIVSE TEGEVUSE JA TURISMITEENUSENA EESTIS

MUSHROOM FORAGING AS A RECREATIONAL ACTIVITY AND TOURISM SERVICE IN ESTONIA

Bakalaureusetöö

Loodusturismi õppekava

Juhendajad: Lea Sudakova, MSc ja

Kadri Pärtel, PhD

Tartu 2025

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Bakalaureusetöö lühikokkuvõte	
Autor: Anneli Roodus		Õppekava: Loodusturism	
Pealkiri: Seenekorilus rekreatiivse tegevuse ja turismiteenusena Eestis			
Lehekülgi: 77	Jooniseid: 4	Tabeleid: 1	Lisasid: 10
ETIS-e valdkond ja CERCS-i kood: S196 Sotsiaalkönoomika Juhendaja(d): Lea Sudakova, Kadri Pärtel Osakond või õppetool: Põllumajanduse ja keskkonna instituut, Elurikkuse ja loodusturismi õppetool Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu, 2025			

Käesolev uurimistöö käsitleb seenekorilust kui rekreatiivset tegevust ning juhendatud seeneretki kui arenevat turismiteenust Eestis. Töö eesmärk oli mõista, millised motivaatorid suunavad inimesi seenekorilusega tegelema, millist väärtust nad seeneretkedel näevad ning millised tegurid mõjutavad nende valmisolekut teenuse eest tasuda.

Uurimistöö tugines kvalitatiivsele uurimismeetodile. Selle raames viidi läbi 35 intervjuud seeneretkedel osalenud isikutega, 4 intervjuud retkede juhendajatega ning teostati 3 osalusvaatlust seeneretkedel.

Tulemustest ilmnes, et seenekorilusega tegelemiseks on 8 motiivi, millest sagedasemad olid looduses viibimine (68,5%), kulinaarsed huvid (25,7%) ja seltskond (20%). Seeneretkedel osalejad on väga erinevate teadmiste, huvide ja ootustega, mille põhjal eristati kümme seenekorilase profiili. 31 vastajat 35-st märkisid, et on valmis teenuse eest maksma, kuid eelistavad madalat hinda, mis ei kata aga teenuse tegelikke kulusid. Tasulise teenuse väärtust tõstvate teguritena toodi välja kaheksa aspekti, sealhulgas pädev juhendaja, transport, uued teadmised, turvalisus, toitlustus/ degusteerimine, väikesed

osalusgrupid, saagi saamine, sobivus sihtrühmale ja peresõbralikkus ning kirjalik õppematerjal.

Lisaks uuriti, kas Eesti kultuuri võib pidada mükofiilseks või mükofoobseks. Analüüsi tulemusel leiti, et Eesti vastab kõigile mükofiilsuse tunnustele – ajalooline ja keeleline taust, rahvapärimus, loodusteadlikkus ning seente tähtsus kultuuripraktikates.

Seeneretkedel on suur potentsiaal loodushariduse ja loodusturismi teenusena. Läbi viidud uuring annab seeneretkede korraldajate parema ülevaate, kuidas sisu kohandada vastavalt sihtrühma ootustele ja huvidele. Edukaks arendamiseks on vaja tugevat väärtuspakkumist, selget turundust ning sobiva rahastusmudeli leidmist.

Võtmesõnad: seeneturism, etnomükoloogia, loodusturism, mükofiilsus, teenusedisain, persoona

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51006		Abstract of Bachelor´s Thesis	
Author: Anneli Roodus		Curriculum: Nature Tourism	
Title: Mushroom foraging as a recreational activity and tourism service in Estonia			
Pages: 77	Figures: 4	Tables: 1	Appendices: 10
ETIS research field and (CERCS) code: S196 Social economics Supervisor(s): Lea Sudakova, Kadri Pärtel Department / Chair: Institute of Agricultural and Environmental Sciences Chair of Biodiversity and Nature Tourism Place and year of defence: Tartu, 2025			
This research examines mushroom foraging as a recreational activity and guided mushroom hikes as a developing tourism service in Estonia. The aim of the study was to understand what motivates people to engage in mushroom foraging, what value they see in mushroom hikes, and what factors influence their willingness to pay for the service. The research was based on a qualitative methodology. As part of the study, 35 interviews were conducted with participants of mushroom hikes, 4 interviews with hike guides, and 3 participatory observations of the hikes were carried out. The results revealed eight motivations for engaging in mushroom foraging, the most common being spending time in nature (68.5%), culinary interests (25.7%), and socializing (20%). Participants in mushroom hikes had very different levels of knowledge, interests, and expectations, based on which ten forager profiles were identified. Of the 35 respondents, 31 indicated a willingness to pay for the service, though they preferred a low price that does not cover the actual cost of the service. Eight factors were identified as increasing the perceived value of a paid service, including a competent guide, transportation, new knowledge, safety, catering/tastings, small group sizes, obtaining a harvest, suitability for the target audience and families, and written learning materials. Additionally, the study explored whether Estonian culture can be considered mycophilic or mycophobic. The analysis concluded that Estonia exhibits all the characteristics of a mycophilic culture – including historical and linguistic background, folklore, environmental awareness, and the cultural importance of mushrooms.			

Mushroom hikes have great potential as a nature education and ecotourism service. The study provides mushroom hike organizers with a better understanding of how to tailor the content to meet the expectations and interests of different target groups. Successful development requires a strong value proposition, clear marketing, and an appropriate funding model.

Keywords: mycotourism, ethnomycology, nature tourism, mycophilia, service design, persona

SISUKORD

SISSEJUHATUS 8
1. TEOREETILINE ÜLEVAADE 9
1.1 Seenekoriluse ajalugu ja traditsioonid Eestis 9
1.2. Eesti rahva uskumused ja suhtumine seentesse 14
1.3 Seenekoriluse mõju inimestele 18
1.4. Seeneretke mõiste ja liigitus 20
2. METOODIKA 22
2.1. Uurimismeetodid 22
2.2. Osalusvaatlused 23
2.3. Poolstruktureeritud intervjuud osalistega 24
2.4. Poolstruktureeritud intervjuud seeneretke juhendajatega 26
3. TULEMUSED 28
3.1. Poolstruktureeritud intervjuud osalejatega 28
3.1.1. Korjatavad seeneliigid 28
3.1.2. Tegurid juhendatud seeneretke puhul 31
3.1.3. Ootused hinna, kestvuse ja grupisuuruse suhtes 34
3.2 Intervjuud juhendajatega 37
3.2.1. Metsa valik ja korraldus 37
3.2.2.Kaasamise strateegiad 39
3.2.3. Kestvus, hind ja grupi suurus 40
3. 3. Osalusvaatlused 42
3.3.1 Korilaste persoonad 44
4. ARUTELU 53
4.1. Eesti mükofiilsus 53
4.2. Retkede juhtimine 53
4.3. Seeneturismi atraktiivsus ja potentsiaal Eestis 55
4.4. Seenetundmise ja ohutuse aspektid seeneretkel 56
KOKKUVÕTE 58
ALLIKALOEND 60
LISAD 62

Lisa 1. Osalusvaatluse protokoll, täitmata 62
Lisa 2. Intervjuu meili teel Kiidjärve külastuskorraldusosakonna teabejuhiga 63
Lisa 3. Intervjuu meili teel VVV 65
Lisa 4. Vaatlusprotokoll Irma Zettur 66
Lisa 5. Vaatlusprotokoll Marje Mürk 68
Lisa 6. Vaatlusprotokoll Tõnu Ploompuu 70
Lisa 7. Intervjuude küsimused osalistele 72
Lisa 8. Intervjuude küsimused juhendajatele 73
Lisa 9. Seenekoriluse ajalugu ja areng Eestis - ajajoon 74
Lisa 10. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks 76
tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta 76

SISSEJUHATUS

Viimastel aastatel on märgata kasvavat huvi looduses viibimise, kohaliku toidu ning keskkonnateadliku eluviisi vastu. Selle taustal on järjest enam hakatud väärtustama ka korilus-tegevusi, millest üks on seenekorjamine. Korilus ei ole enam pelgalt praktiline tegevus, vaid on muutumas osaks laiemast loodusturismi ja rekreatsiooni valdkonnast ning üha enam ka elustiiliks. Seeneturism, mis ühendab loodushariduse, meelelahutuse ja kohaliku kultuuri, on saanud atraktiivseks kõrvalharuks tänapäevases metsakasutuses, kus lisaks puidule väärtustatakse üha enam ka elamusi ja teadmisi. Uurimistöö teema on aktuaalne, kuna loodusturismi ja loodushariduse arengule pööratakse Eestis üha suuremat tähelepanu nii riiklikul kui ka ühiskondlikul tasandil. Avalike seeneretkete osalusgrupid täituvad kiiresti ning viitavad selgelt kasvavale kogukondlikule huvile selliste tegevuste vastu. Motivatsioon selle töö kirjutamiseks tuleneb autori isiklikust huvist giidinduse ja mükoloogia vastu ning soovist süstematiseerida seniseid kogemusi ja tähelepanekuid.

Käesoleva uurimistöö eesmärk on luua ülevaade seenekoriluse ajaloost ja Eesti elanike suhtumisest sellesse, samuti kaardistada seeneretkedel osalejate motivatsioonid, ootused ning valmisolek teenuse eest tasuda. Lisaks on eesmärgiks välja töötada parim võimalik seeneretke formaat, lähtudes osalejate ja juhendajate tagasisidest ning autori enda osalusvaatluse käigus saadud tähelepanekutest. Töö raames luuakse ka erinevate korilaste profiilid, mille kaudu analüüsitakse nende käitumismustreid ja eelistusi. Korilaste profiilide mõistmine on oluline nii ettevõtluses kui ka tulevaste seeneturismi teenuste arendamisel.

Töö tulemused võivad olla väärtuslikuks sisendiks tulevastele seeneturismiga tegelevatele ettevõtjatele, seenejuhendajatele, mükoloogidele ning loodusharidust pakkuvatele organisatsioonidele. Uuring aitab paremini mõista, kuidas kujundada seeneretkede teenuseid nii, et need vastaksid osalejate ootustele ja looks väärtust ka laiemas turismikontekstis.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1 Seenekoriluse ajalugu ja traditsioonid Eestis

Korilus, sealhulgas seente ja marjade kogumine, on üks vanimaid toidu hankimise viise maailmas. Koriluse eripära seisneb selles, et see ei eelda spetsiaalseid tarvikuid ja abivahendeid ning seetõttu kättesaadav väga paljudele. Seevastu seente tundmine vajab ettevalmistust ja söödavate liikide tundmist, mistõttu ajaloolises mõttes ei olnud seente korjamine varasematel sajanditel Eestis levinud. Puudus nii ligipääs metsadele kui ka teadmised söödavatest liikidest, mistõttu jäi seenekorilus pikaks ajaks tagaplaanile võrreldes teiste metsasaadustega nagu puit või marjad.

Rootsi ajal (1561–1710) kuulusid metsad küll ametlikult kroonile, kuid neid haldasid mõisnikud, kes otsustasid, kes tohtis metsas käia. Talupojad vajasid sageli luba isegi metsaandide (puit, marjad) korjamiseks. (Kuresoo 2020). 17. - 18. sajandil keskenduti peamiselt vilja kasvatamisele ja puidu hankimisele, seenekorilus ei olnud levinud ega kultuuriliselt oluline. Nendel aegadel võib Eesti kultuuri pidada mükofoobseks, kuna seeneteadmised ja tarbimine ei olnud veel tavarahvani levinud.

19. sajandi teisel poolel hoogustus mitmes Euroopa riigis seenepropaganda, mille eesmärgiks oli julgustada inimesi tundma ja kasutama kodumaiseid söögiseeni, ka Eestis üritati teemat arendada. Aastal 1881 mainiti esmakordselt seeni loodusõpetuse õpikus pealkirjaga „ Taimede riik. 2.osa Looduse õpetus koolmeistritele, koolidele ja iseõpetuseks“ (Kunder 1881). 1897. aastal ilmus ajalehes Postimees üleskutse koguda rahvapäraseid teadmisi seeneretseptide, nimede ja kasutuse kohta, kuid Eestis see algatus suuremat kandepinda ei leidnud (Jürgenson 2005: 21). Kampaaniate üheks ajendiks oli soov samastuda Lääne-Euroopa riikide toidukultuuriga. 1897. aastal ilmus raamat *Kodumaa seened: tähtsamate kodumaal kaswawate söödawate, kahjulikkude ja kihwtiste seente wõrdlew tundmine ja söödawate seente täielik tarwitamine*, mis tutvustas kodumaiseid seeni, liigitatud söödavateks (nt arušampinjon (*Agaricus campestris*), kuldriisikas (*Lactarius volemus*), kukeseen (*Cantharellus cibarius*), kiviseen (*Boletus edulis*) ja kahjulikeks (nt ebašampinjon (*Amanita phalloides*), männiriisikas (*Lactarius rufus*), kollariisikas (*Lactarius*

scrobiculatus), piprariisikas (*Lactarius piperatus*), eba-kukeseen (*Hygrophoropsis aurantiaca*), nõiatatikas (*Boletus luridus*)). Kokku on raamatus kirjeldatud 12 söödavat seent. Raamat on kirjutatud gooti kirjas ja liiginimed erinevad tänapäevastest, seetõttu on tänapäeva lugejale raskesti loetav. Paljud tänapäeval kupatatult söödavad seened, nagu männiriisikas ja tamme-kivipuravik (toona nimetatud nõiatatikaks), olid raamatus märgitud kahjulikeks (Thesleff 1897: 8- 24). Seente kupatamisest raamatus ei räägita. Raamat jäi tavainimesele vähekasulikuks, kuna lugemisoskus ei olnud tol ajal eestlaste seas levinud (Kingisepp 2001: 7) ning raamatud olid kallid.

Seenepropaganda tulemusena hakkas 20. sajandi alguses Eesti meediasse ilmuma rohkem artikleid, mis tutvustasid seente korjamist, määramist ja toiduks tarvitamist (Jürgenson 2005: 30–33). Enne Esimest maailmasõda, aastal 1914, ei olnud seened eestlaste toidulaual olulisel kohal ning ühiskond oli valdavalt mükofoobne – seeni ei kasutatud ega peetud väärtuslikuks toiduks. Erandiks olid Setomaa ja Ida-Eesti, kus seened olid tähtis toidukultuuri osa – neist valmistati hoidiseid või kasutati paastuajal lihatoidu asemel. Kihnus suhtuti seentesse lausa põlglikult, nimetades neid „maa hallituseks“ ehk „mua allituseks“ (Jürgenson 2005: 25–26). Eestlaste teadmised seentest olid sel ajal väga piiratud – teemat ei kajastatud ei ajakirjanduses ega teaduskirjanduses (Jürgenson 2005: 21).

Juulis 1920 andis Tartu ülikooli botaanika professor, esimene elukutseline mükoloog Eestimaal, Feodor Bucholtz (1872–1924), esmakordselt välja eestikeelse seente kogumise juhendi „Kuidas korjatakse seeni teadusliseks otstarbeks“ (Bucholtz, 1920). 1930tel tegutses ka Nikolai Witkowski, kes jälgis hoolikalt Tartu turul müüdavaid seeni ning avaldas nende kohta ülevaateid (Pärtel, 2024).

1930ndatel aastatel ilmus Tallinna ja Tartu turgudele mitmeid uusi seeneliike, mis viitab kasvavale huvil ja rahva seenetundmise paranemisele (Jürgenson, 2005: 35–39). Samal kümnendil hakkas arenema ka metsaseente väljavedu ja müük välismaale. Rekordaastal 1934 eksporditi Eestist 14 674 kg metsaseeni väärtusega 10 146 krooni, ent seente tarbimine kodumaal jäi tagasihoidlikuks – põhjuseks peeti teadmiste nappust ja umbusaldust seente suhtes (Lepik, 1936). Seenekoriluse ja müügiga tegelesid peamiselt töötud või vaesematest peredest pärit naised, kelle teadmised ei võimaldanud seente ohutut laialdast kasutust.

1936. aastal märkis Elmar Lepik, et „*Tuntakse ja tarvitatakse vaid väheseid söödavaid seeni, mida Eestimaa loodus pakub, põhjuseks on puudulik seente tundmine ning umbusaldus seente tarvitamise vastu*.“ (Lepik, 1936). Samas toob Lepik esile, et teistes kultuurides – nagu vene, poola ja saksa – on seente tundmine oluliselt parem. Ta rõhutab vajadust arendada teaduspõhist seente tundmist Eestis. Samal aastal korraldati Tartu Ülikooli Taimehaiguste katsejaama eestvedamisel Eestis esimene seenenäitus. Näitusel eksponeeriti värskeid Eesti seeni ning savist valmistatud, loomulikus suuruses ja värvuses seente mudeleid. Lisaks esitati selgitavaid tabeleid ja näiteid seente tarvitamise ning säilitamise kohta (Lepik, 1936: 60–63).

Seenepropaganda oli suunatud eelkõige rikkamale linnaelanikkonnale. Peamised seeneteemalised materjalid (ajalehed, ajakirjad, seeni tutvustavad brošüürid, kokaraamatud jne) olid igakuiselt tellitavad ja tavarahvale kallid, ka seenenäitused toimusid linnades. Linnainimeste jaoks oli seenekorilus rohkem vaba aja veetmise viis kui ellujäämisstrateegia, maainimestel aga vastupidi. Alles hiljem, pärast 1930ndaid, hakkas seenekorilus levima ka maaelanike seas, sageli linnaelanike tarbimisviiside matkimise tulemusena.

Teise maailmasõja ajal (1939–1945), eriti 1942–1943, lisandus märgatavalt seeneteemalist infot . Seened olid sõjaaegse vaesuse ja nälja ajal oluline söögipoolis. Ajakirjandus kutsus aktiivselt inimesi seenel käima ning korraldati organiseeritud korjeaktsioone, mida toetasid ka Saksa okupatsioonivõimud. Korjeaktsioonidel osalesid nii linnaelanikud kui ka lastekodude ja vanadekodude inimesed. Saadud saaki vahetati toiduainete ja tööstuskaupade vastu. Ajakirjanduses ilmunud üleskutseid ja juhiseid, korjeaktsioonidel osalemiseks:

"Algab marjade ja seente suurkorjamine" – Postimees nr 182, 4. august 1942

"Linlased metsa marjule ja seenile" – Postimees nr 185, 7. august 1942

"Suur huvi seente vastu" – Postimees nr 211, 7. september 1942

"Seened sõjaaegse toidulisana" – Postimees nr 189, 20. august 1943

(Jürgenson 2005: 35–39).

Aastatel 1900–1940 enne Teist maailmasõda tegelesid seente ja marjade korjamisega peamiselt need, kelle töökoormus talus oli väiksem: väiketalupidajate naised, lapsed, vene külade elanikud, käsitöölised ja eakad. Umbes 3000–4500 inimese jaoks oli loodusandide korjamine peamine sissetulekuallikas (Paal 2025: 133).

1960. aastatel veetsid eestlased keskmiselt kaheksa päeva aastas looduses, kus umbes pooled väljasõitudest olid seotud marjade ja seente korjamisega. See näitab, et marja- ja seenekorje paigad on Eestis pikaajalise kultuurilise väärtusega ning neid tajutakse sageli isikliku või privaatse ruumina. Selline tunnetus põhjustas ka 1990. aastatel rahulolematust setudele, kelle traditsioonilised korjealad jäid uue riigipiiri taha. (Sepp 2020). Metsas käimine ja looduses aja veetmine oli üks peamisi loodushariduse allikaid, kus noored said vanematelt või vanavanematelt praktilisi teadmisi taimede, seente ning looduse kohta. Selline teadmiste edasiandmine toetas mitte ainult toimetulekut, vaid aitas kujundada ka sügavat emotsionaalset ja kultuurilist sidet kodupaiga loodusega.

23. detsembril 1963. loodi Loodusuurijate Seltsi juurde mükoloogia sektsioon, mille eesmärk oli tutvustada ja edendada mükoloogiat ning selle rakendusvaldkondi. Fookuses oli seente tundmise, kasulike seente kasutamise ning kahjulike seente vastu võitlemise teadvustamine ja populariseerimine. Teavitustööd tehti mitmesuguste kanalite kaudu – ajakirjanduses, raadios, televisioonis, näitustel ja loengutel. Aprillis 2000. nimetati mükoloogiasektsioon ümber Mükoloogia ühinguks, kuid töö ja eesmärgid on jäänud samaks, mis enne - jätkuvalt populariseeritakse seeni, uuritakse ja kirjeldatakse seente elurikkust ning liikide levikut erinevates Eesti piirkondades. Ühing teeb koostööd looduskaitsjate, teadlaste ja harrastajatega, korraldab seenepäevi, näitusi ja välitöid.

Eesti seenekoriluse ajalugu on kultuuriliselt mitmetahuline. Seente tarbimist on mõjutanud kontaktid mükofoobsete (nt Rootsi, Saksamaa) ja mükofiilsete (nt Venemaa) kultuuridega. Näiteks karjalased ja eestlased korjavad sarnaseid seeneliike, mis on sarnased slaavlaste poolt hinnatud söögiseentega nagu näiteks pilvikud (*Russula*) ja riisikad (*Lactarius*). Eestikeelsed ja eriti setokeelsed seenenimetused kattuvad osaliselt venekeelsetega, mis viitab slaavi mõjule. Näiteks eesti keeles *puravik* ja vene keeles purovik, vastab vene keele *боровик*-ule, seto keeles esineb *masliata*, mis tuleneb vene keele *маслята*. Samuti

seto keeles sõna seen on *griba*, mis vastab vene keele sõnale *гриб*. Vene keeles *masliata* või *tatt* seostub eesti keeles *tatikutega*. (Belichenko 2022).

2005. aastal ilmus esimene originaalfotodega eestikeelne seeneraamat „400 Eesti seent", autoriteks Kuulo Kalamees ja Vello Liiv. Raamat sisaldab kirjeldusi enamikest Eestimaa söögi- ja mürkseentest, samuti mitmest mittesöödavast ja kaitsealusest seeneliigist. Tegu oli esmakordse Eesti originaalfotodega seeneraamatuga. Raamat aitas oluliselt populariseerida seenekorilust 20. sajandil – liigikirjeldused ja fotod olid selged, et ka tavaharidusega seenehuvilised saaksid neid määramisel kasutada. Eesti mükoloog ja seeneretkede juhendaja Kadri Pärtel märkis: „Peale raamatu ilmumist tulid inimesed seeneretkedele, raamat kaasas, see oli seenehuviliste seas eriti populaarne." Raamat andis inimestele julgust ja enesekindlust seente korjamiseks, määramiseks ja ka uute liikide katsetamiseks.

Eesti Rahva Muuseumile saadetud korrespondentide vastuste analüüs näitab, et seente korjamine on aja jooksul Eestis geograafiliselt ühtlustunud. Aivar Jürgenson väidab teoses „Seened kultuuriloos", et kuigi seente korjamise levikuala on laienenud, on ka korjatavate seeneliikide valik eestlaste seas märgatavalt mitmekesistunud. Sellele arengule on kaasa aidanud nii meedia ja seeneteemaline teaduskirjandus kui ka siia elama asunud vene kogukonna roll seente populariseerijatena. Tänapäeval on seenelkäik suuresti meelelahutuslik tegevus, mis sarnaneb tervisespordi või matkamisega (Jürgenson 2005: 47)

2011. aastal käis metsas marju või seeni korjamas 52% Eesti elanikkonnast, neist 89% korjas seeni (Kaldaru 2011). Kuigi paljud korjasid vaid paaril korral aastas, viitab see seenehuvi üldisele populaarsusele. Seeni korjati peamiselt Lõuna-Eestis, väiksema sissetulekuga ja maaelanike poolt, kasutades neid hoidistamiseks või koduseks tarbimiseks. Turule müümine jäi harvaks. Linnainimeste seas, eriti Tallinnas, oli seenelkäik pigem hobitegevus. Tänapäeval on seenekorilusel lisaks toitumisele ka rekreatiivne tähendus (Peintner et al. 2013). Seenepraktikad on muutunud – traditsioonilist perekondlikku õpetamist toetavad nüüd ka käsiraamatud, digimeedia ja sotsiaalvõrgustikud. Näiteks *Facebooki* populaarseim seenegrupp *Eestimaa Seened*, asutatud 2015. aastal, on 10 aasta jooksul koondanud 65 700 jälgijat, aktiivne postituste voog seenehooajal näitab tugevat kogukondlikku huvi. Tänu igaühe õigusele ja soodsale looduskaitsepoliitikale ei ole seenekorilus Eestis piiratud. Igal

aastal toimub üle Eesti rohkelt seeneteemalisi üritusi – alates loodusretkedest ja näitustest kuni loengute, töötubade ja kokkamisüritusteni. Need ettevõtmised aitavad tõsta teadlikkust seente mitmekesisusest, ökoloogilisest rollist ja kasutusvõimalustest. Paljud seeneretked on privaatsed ja toimuvad turismiettevõtete või kogenud seenehuvilistest erakorraldajate eestvedamisel. Samas leiab aset igal aastal ka mitmeid avalikke ja traditsioonilisi seeneüritusi, mida korraldavad näiteks Eesti Mükoloogiaühing, Vapramäe-Vellavere-Vitipalu looduskeskus, RMK Loodusega Koos matkasari, Tartu Ülikooli loodusmuuseum, Eesti Loodusmuuseum ning mitmed teised väiksemad loodusharidust pakkuvad organisatsioonid üle Eesti.

1.2. Eesti rahva uskumused ja suhtumine seentesse

Kuigi seened kasvavad kõikjal, erineb rahvaste suhtumine nendesse märkimisväärselt – ühed rahvad austavad ja tarvitavad seeni, teised suhtuvad põlgusega. Sellise mükofiilsuse ja mükofoobia teooria töötas välja R. Gordon Wasson 1968-ndal aastal, selle hinnangul peituvad erinevad hoiakud seente suhtes religioossetes ja ajaloolistes juurtes. Wasson nimetas seeni soosivaid rahvaid mükofiilseteks ja neid vältivaid rahvaid mükofoobseteks. Näiteks slaavi ja romaani rahvad suhtuvad seentesse lugupidamisega ja kasutavad neid rohkelt toidus, samas kui germaani rahvad, sealhulgas sakslased ja inglased, on tuntud oma seenepelglikkuse poolest (Jürgenson 2005: 39).

Mükofiilsust ja mükofoobiat saab eristada mitmete tunnuste abil: keeleline kasutus, uskumused ja traditsioonid, kulinaarsed eelistused, korilustavad, geograafiline paiknevus, seadusandlus ja kirjandus (Peintner et al. 2013; Jürgenson, 2005: 41). Käesolevas peatükis vaadeldakse Eesti rahva uskumusi ja suhtumist seentesse.

Tänapäeva Eesti kontekstis on selge, et korilus ei ole ainult praktiline tegevus, vaid seotud kultuuripärandiga. See traditsioon antakse edasi põlvest põlve – lapsed õpivad vanematelt ja vanavanematelt, mida korjata ja kuidas. Viimastel aastatel on kasvanud ka seeneteemalise kirjanduse ja “seenemeedia” mõju, mis innustab uusi põlvkondi loodusesse minema ja seeni kasutama. (Jürgenson 2005: 47).

Jürgensoni sõnul kultuuri suhtumine seentesse väljendub ka kohalikes seenenimetustes. Kui seente omakeelsed nimed on ladina keelest laenatud üldnimetused, siis on see märk mükofoobsetest hoiakutest kultuuris. Näiteks tuuakse saksakeelsed seenenimetused: saksa sõna *buliz* pärineb ladina *boletus*'est ehk puravik (Jürgenson, 2005: 41). Mükofoobse sõnakasutusega on ka inglise keel, kus kasutatakse samuti ladinapõhiseid nimesid – *porcini mushroom* või *boletus edulis mushroom ja Cantharellus*. Eestikeelsed nimetused nagu *kukeseen* (ladina *Cantharellus*) ja *puravik* (ladina *Boletus*) on eristuvad ning viitavad tugevale kohaliku seeneleksika kasutusele. Huvitavaid ütlusi seente kohta leidub ka Eesti fraseoloogias, muistendites, mõistatustes ja vanasõnades, nagu näiteks väljendid seenetreial, seenevihm, sitaseen, sõida seenele, tatikavaht, õnneseen jne. (Jürgenson 2005: 41)

Mükofiilne suhtumine käsitleb seeni kui osa kultuurilistest ja kulinaarsetest traditsioonidest. Seened on Eesti kohaliku köögi osa ning neid kasutatakse erinevates roogades, marineeritakse ja soolatakse. Tõestuseks võib tuua seto kultuuri rahvustoidud nagu suulliim või tatiruug- seenesupp tatikutest või ka turul müüdavaid seenehoidiseid. (Visit Setomaa s. a.). Metsikute seente kogumine on oluline tegevus sügisel kui ka kevadel ning aastaid kasutatavaid seenemetsi, eestlased tajuvad tihtipeale kui omadena.

Peatükis 1.1 Seenekoriluse ajalugu Eestis, käsitleti seenekorilustegevuse traditsioone ja pärandit. 1960.aastatel veetsid eestlased keskmiselt kaheksa päeva aastas looduses, kus umbes pooled väljasõitudest olid seotud marjade ja seente korjamisega. See näitab, et marja- ja seenekorje paigad on Eestis pikaajalise kultuurilise väärtusega ning neid tajutakse sageli isikliku või privaatse ruumina. Selline tunnetus põhjustas ka 1990. aastatel rahulolematust setudele, kelle traditsioonilised korjealad jäid uue riigipiiri taha. (Sepp 2020). Reviire ehk koriluspiirkondade jagunemist esineb kultuurides mitmel pool maailmas, tihtipeale on see seotud sellega, et koriluspiirkondi, mida on kogukonna poolt kasutatud aastaid, peetakse oma omandiks (Jürgenson 2005: 53). Nagu Delfi (2023) märgib, on eestlaste seenekohad sageli salastatud "Seenekohtade kiivalt saladuses hoidmine on kohati nagu rahvussport". Selle väite kinnitust leiab ka Eesti loodusvaatluse andmebaasis, kuigi huvi seente vastu ja kasutajaid andmebaasis on mitmeid tuhandeid, siis seente vaatlused on äärmiselt väikesed võrreldes linnu, looma ja taimevaatlustega. Näiteks loodusvaatluse andmebaasis on 15. mai 2025. aasta seisuga 7712 loodusvaatlust punarinnu (*Erithacus rubecula*) kohta, kuid

perekond kukeseen (*Cantharellus*) märgistusi vaid 149. Teise näitena võib tuua perekond puravik (*Leccinum*), mille kohta on tehtud vaid 212 loodusvaatlust, pohla kohta 2224 loodusvaatlust. (Keskkonnainfo andmebaas, 2025). Põhjuseid võib olla mitmeid, kuid see on kindel, et 2011. aasta seisuga käis metsas marju või seeni korjamas 52% Eesti elanikkonnast, neist 89% korjas seeni (Kaldaru 2011). Üheks võimalikuks põhjuseks on eestlaste territoriaalsus seoses oma seenekorilusaladega – isiklikke seenekohti ei soovita avalikustada, isegi loodusvaatluste andmebaasides.

Metsas käimine ja looduses aja veetmine oli üks peamisi loodushariduse allikaid, kus noored said vanematelt või vanavanematelt praktilisi teadmisi taimede, seente ning looduse kohta. Selline teadmiste edasiandmine toetas mitte ainult toimetulekut, vaid aitas kujundada ka sügavat emotsionaalset ja kultuurilist sidet kodupaiga loodusega. Eesti vanarahva jaoks ei olnud seenelkäik pelgalt toidu hankimine, vaid tihedalt seotud loodusrütmide, uskumuste ja kogukondliku eluviisiga. Sageli oli seenekorilus ainus võimalus lisasissetulekuks ajal, mil põllutöid ei saanud enam teha. „Sügise poole, kui juba uduvihma sadas ja muud tööd ei saanud teha, siis mindi metsa, korjati limaseid tatikaid, männitatikaid ja haavatatikaid“ -Ed. Kriitmäe (1940) (ERA II 262, 47 (3), 1940). Seeni korjati nii müügi eesmärgil kui ka oma tarbeks.

Seentel on ka oma koht eesti kirjanduses. Märksõnaga „seen“ leiab Apollo raamatupoes 20 eestikeelset raamatu vastet, millest enamus olid seotud seeneliikide ja korilusega, ülejäänud 4 olid lasteraamatud ja 3 retseptiraamatud (Apollo 2025). Rahva Raamatus interneti poes märksõnaga „seen“ pakub välja 149 vastet kategooriates kodu ja aed, kokandus, kultuur ja ühiskond, lasteraamatud, psühholoogia ja tervis, teadus, antud tulemustest filtreeriti välja raamatud, mis ei olnud seentega seotud (Rahva Raamat 2025). Veelgi rohkem seeneteemalist ja mükoloogia-alast eesti kirjandust leidub Eesti Rahvusarhiivides ja seenekogudes.

2025. aasta seisuga ei ole Eesti põhiseaduses ühtki seadust, mis puudutaks seenekorilust, seega igasugune korilus kuulub igaüheõiguse alla. *Igaüheõigus on õigus looduses vabalt liikuda, mis seab igaühele ka kohustuse loodust hoida. Igaüheõigus lubab korjata metsamarju, seeni, lilli, ravimtaimi, sarapuupähkleid ja muid loodusande, mis ei ole looduskaitse all. Eramaal võib omanik loodussaaduste korjamist keelata.* (Eesti.ee s. a.)

Kuigi eesti looduses leiduvad ka eluohtlikud, mürgised kui ka narkootilised seened, ei ole seadust, mis nende korilust keelaks või piiraks. Võrreldes mükofiilsete Vahemere riikidega nagu Hispaania ja Itaalia, kus on kehtestatud seenekoriluse tasud, piirangud (Peatükk 1.3. Seenekoriluse mõju inimesele) ja load, ei ole Eestis koriluslubasid seenekorilusele 2025. aasta seisuga kehtestatud.

Vanarahva seas ei olnud kõik seened aga võrdsed – mõnda peeti toiduks, teisi mitte, isegi peljati. Šampinjonid ja mürklid jäid tundmatuks ja võõraks, mida vanarahvas isegi ei proovinud: „Niisuguseid seeni, mis õuedel kasvasivad, ei tarvitata süiagi, sest need olla sitaseened. Seda ma kuulsin, et kui sakslased sõja ajal siin olivad, need tarvitanud neid süia.“ (Marta Mäesalu (1940) ERA II 260, 47 (5), 1939). Siin peegeldub nii teadmatus kui ka kultuuriline tõrge uute ja tundmatute seente suhtes, korjati ainult seda mida kindla peale tunti.

Rahvauskumused kujundasid seente korjamise ümber müstilise tähenduse. Inimesed märkasid, kuidas ilmastikunähtused ja loodusandide rohkus kattusid, mis viis uskumuseni, et „kui suvel palju müristab, siis sügisel saab seeni, kuiva välku arvati seeneseemne külviks“ (ERA II 260, 47 (5), 1939) ERA II 260, 47 (5) < Märjamaa khk., Märjamaa v., Riidaku k., Järve t. - Emilie Poom < Liisa Järve, s. 1887 (1939). Selline seletus viitab loodusnähtuste ja viljakuse vahelise seose tunnetamisele.

Eriti huvitav on metsavaimude kultus seenelkäigu kontekstis. Inimesed rääkisid Seene-Sennist – metsavaimust, kellelt enne minekut seeneõnne paluti. „Kui ma laps olin, siis ikka öeldi, et kas Seene-Senni ka sind õnnistas“ või „Oh annaks ka Seene-Senni sulle õnne, et ikka leiaks leivakõrvaseks“ (ERA II 280, 130 (7), 1940) ERA II 280, 130 (7) < Keila khk., Saue v., Ääsmäe k - Ed. Kriitmäe (1940). Ebatavaliselt palju ringis kasvavaid seeni, kutsuti rahvasuus nõiaringideks, mis võib viidata nende pärimusele eestirahva meelest. Selline kujundus viitab sellele, kuidas loodus ja looduseannid olid eestlaste jaoks müstilise päritoluga, kellegi jumalliku kuju poolt loodud. Loodusvaimudega tuli suhet hoida - tänada, ande tuua, luba küsida või vabandust paluda. Tol ajal see oli muidugi vastuolus kristliku maailmavaatega.

Tänapäeva seenelembelisust ja eesti rahva suhtumist seentesse tõestavad ka peatükis 1.1 mainitavad seenegrupid *Eestimaa Seened*, asutatud 2015. aastal, mis on 10 aasta jooksul koondanud 65 700 jälgijat, kui ka Facebookid grupid nagu *Seenehuvilised*, 2025 aasta seisuga 33,7 tuhat liiget, *Seenemääraja* 11,9 tuhat liiget, mis on kõik tänapäevani aktiivsed ja eesti rahva poolt laialdaselt kasutatavad.

Eesti rahva suhtumine seentesse on selgelt mükofiilne – seened on osa kultuurilisest identiteedist, kulinaarsest traditsioonist ja looduslähedasest eluviisist. Uskumused, keelekasutus, rahvapärimus ja tänapäevane aktiivsus seenekogukondades viitavad sügavale seosele seente ja eestlaste vahel. Seenekorilus ei ole üksnes toidu hankimise viis, vaid kultuuriline praktika, mida saadab põlvest põlve edasi antud teadmine, loodususkumused ja territoriaalne tunnetus.

1.3 Seenekoriluse mõju inimestele

Seenekorilusel võib olla mitmetahuline mõju inimeste heaolule, tegevus põimib endas loodushariduse, kultuuri-, vaimse väärtuse kui ka füüsilise aktiivsuse aspektid. Paljudes riikides, sealhulgas ka Eestis on seenekorje sügavalt juurdunud traditsioon, mis toob inimestele kasu nii individuaalsel kui ka kogukondlikul tasandil. Poolas läbiviidud uuringud näitavad, et see seenekorilus aitab säilitada kultuurilist identiteeti, edendab teadmisi kohalikust loodusest ning tugevdab sidet keskkonnaga (Jalinik et al. 2024). Seenekorje kui rekreatiivne tegevus on enamasti olulisel kohal riikides, kus mükoloogial on tugevad traditsioonid – ehk mükofiilsetes riikides.

Seenelkäik toetab ühtaegu nii inimeste vaimset kui füüsilist heaolu. Looduses viibimine, värske õhk ja metsas liikumine aitavad kaasa stressi leevendamisele ja meeleolu paranemisele. Teadlased on leidnud, et looduses jalutamine mõjub vaimsele seisundile märkimisväärselt paremini kui linnakeskkonnas viibimine. Samuti võivad loodushelid ja vaated parandada keskendumisvõimet ja vähendada ärevust. Need mõjud muudavad seenelkäigu väärtuslikuks mitte ainult loodusressursi kogumise, vaid ka emotsionaalse ja sotsiaalse taastumise seisukohalt. (Bratman et al. 2019)

Ökosüsteemiteenused on looduse poolt inimestele pakutavad hüved, mis toetavad meie elu ja heaolu, ka seenekorilus kuulub nende hulka. Viimastel aastatel on hakatud üha enam teadvustama, kui oluline on looduse panust hinnata ja arvestada otsustes, mis puudutavad poliitikat, majandust ja looduskeskkonna haldamist. Seened moodustavad osa kultuurilistest ökosüsteemiteenustest, pakkudes inimestele võimalusi looduselamusteks, turismiks ja vaba aja veetmiseks. Viimastel aastatel on selliste teenuste väärtustamine järjest olulisem – nii poliitikas kui ka looduskeskkonna haldamisel. Tunnustatakse üha enam, et loodusel on roll, mis ületab pelgalt majandusliku väärtuse – see on seotud inimeste elukvaliteedi ja identiteediga (Jalinik et al. 2024).

Hispaanias läbi viidud uuringud näitavad, et seenekorilusel on inimestele väga suur rekreatiivne väärtus, mis ületab sageli korjatud seente rahalise väärtuse. Näiteks hinnati Hispaanias, Solsonèse maakonnas seenekorjamise rekreatiivseks väärtuseks umbes 710 000 eurot kolme kuu pikkuse hooaja jooksul. Sellest 82% tulenes puhkusetegevusest ja vaid 18% korjatud seente müügist. Hispaanias läbi viidud uuringu kohaselt, hind seenekorilusele kui keskkonnateenusele on keskmiselt 39 eurot reisi kohta. 82% sellest summast kajastab vaimset väärtust — inimesed hindavad metsas viibimist, loodust ja seenekorjamise protsessi enam kui seente tegelikku rahalist väärtust (Martínez de Aragón et al. 2011).

Paljudes Vahemere riikides on seente korjamine saanud ka majandusliku tähenduse, ületades isegi mõnes piirkonnas puidutööstuse sissetulekud. Samas ei saa metsaomanikud sageli korjekasust otsest tulu, mis on tekitanud vajaduse kehtestada tasulised lubade süsteemid. Näiteks Hispaanias Huesca provintsis küsitakse seenekorjehooaja eest 180 eurot või päevatasu 3–9 eurot. Prantsusmaal Gironde'i piirkonnas maksab hooajaluba 121 eurot ja päevane luba 6 eurot. Castilla y Leóni piirkonnas jäävad kommertskorjajate tasud vahemikku 10–60 eurot ja harrastuskorjajatel 3–18 eurot aastas, sõltuvalt elukohast. Ühekordne korjamise tasu on 15 eurot (Martínez de Aragón et al. 2011). Mõlema näite puhul on korilustasud madalamad kui hinnatud keskmine kasu, mida seenekorjajad oma tegevusest saavad. See viitab, et enamik inimesi oleks valmis jätkama seenekorjamist ka siis, kui selle eest tuleb tasuda.

Lisaks majanduslikule ja rekreatiivsele väärtusele on seenekorilusel ka sotsiaalne ja põlvkondlik mõõde. Poolas on seenelkäik sageli perega koos veedetud aeg, mida antakse edasi põlvest põlve. Uuringud näitavad, et huvi seente vastu kasvab koos vanusega, millega kaasneb ka sügavam teadlikkus ja looduse väärtustamine. Seened on oluline osa Poola kohalikust köögist ning neid kasutatakse mitmesugustes roogades. (Jalinik et al. 2024).

Kokkuvõttes ühendab seenekorilus erinevaid inimelu aspekte: see pakub füüsilist liikumist, vaimset lõõgastust, tugevdab kultuurilist identiteeti ja loob sideme loodusega. Sellel on oluline roll looduse paremal tundmisel, kohalike kogukondade elujõulisuse toetamisel ja loodus- ning elamusturismi arendamisel. Arvestades selle tegevuse kultuurilist, sotsiaalset ja majanduslikku tähendust, on seenekorilusel potentsiaali olla jätkusuutlik ja väärtustatud osa nii rekreatsiooni tegevustes kui ka turismis.

1.4. Seeneretke mõiste ja liigitus

Küsimusele „Mis on juhendatud seeneretk?“ vastas ChatGPT, et eeneretk on looduses toimuv organiseeritud matk või jalutuskäik, mille keskmes on seente tundmaõppimine ja/või nende korjamine. Tegemist on turismiteenusega, mis ühendab loodushariduse, rekreatiivse tegevuse ja kultuuripärandi. Seeneretke viib läbi loodusgiid, seenetundja või mükoloog, kes tutvustab osalejatele seeneliike ning annab juhiseid ohutuks korjamiseks ja määramiseks (OpenAI 2025). Seeneretked kuuluvad laiemasse seeneturismi ehk mükoturismi valdkonda, mis on osa loodus- ja maaturismist (Kõomägi 2018). Seeni saab turismis rakendada mitmesugustes vormides: näiteks seeneretked, kulinaarsed töötoad, seenenäitused, loodushariduslik tegevus või osa laiemast toiduteemalisest reisipaketist (Kõomägi 2018).

Tüüpiline seeneretk võib sisaldada järgmisi elemente: juhendatud tegevus giidi või mükoloogiga, seenekorjamise ja määramise vahendid, transport või toit, sh võimalus osaleda seenetoitude valmistamises ja degusteerimises. Samuti on oluline loodushariduslik komponent, mis aitab tõsta osalejate teadlikkust seeneliikidest ja nende rollist ökosüsteemis (Kõomägi 2018).

Eestis on mitmeid näiteid, kus seeneretked on osa turismiteenusest. Näiteks RMK korraldatavad retked võimaldavad osalejatel õppida tundma metsaseeni professionaalide juhendamisel (RMK 2023). Visit Estonia andmetel toimuvad seeneretked ka loodusmatkade formaadis, kus rõhk on elamuslikkusel ja looduse vahendusel teadmiste omandamisel (Visit Estonia s. a.). Lisaks aitavad seenenäitused ja harivad üritused suurendada inimeste huvi ja teadlikkust seente vastu ning toetavad seente kasutamist vaba aja veetmise vormina (Eesti Loodusmuuseum 2023). Seenelkäik on Eestis pika traditsiooniga tegevus, mis ühendab looduse, kultuuri ja toidupärandi (Loodusveeb 2022), mis on hea baas turismiteenuste loomiseks.

Eestis leidub seeneretke teenuseid erinevates hinnaklassides, pakkudes elamusi nii lihtsamat retke kui ka luksuslikumat kogemust otsivatele huvilisele. Näiteks Alutaguse Matkaklubi korraldab orienteeruvalt kahetunniseid seeneretki 8–16-liikmelistele gruppidele. Teenuse hind on 230 eurot kuni 8 liikmelise rühma kohta ning sisaldab retkejuhi teenust ja transporti. Soovi korral saab juurde tellida lisateenuseid, nagu matkatoit, piknik, telksaun või seenetoitude valmistamine koka juhendamisel (Alutaguse Matkaklubi 2024).

Kõrgema hinnaklassi elamust pakub näiteks Pädaste mõis seene-nädalavahetuse nime all, kus seeneretk toimub tuntud mükoloogi Veiko Kastanje juhendamisel. Pakett maksab 170 eurot inimese kohta ja sisaldab lisaks juhendatud seeneretkele mõisanapsu koos üllatusampsuga ning kolmekäigulist seeneõhtusööki Pädaste restoranis. Selline seeneturismi teenus kestab 6-7 tundi (Pädaste 2024).

Seeneretkede struktuur ja sisu võivad erineda vastavalt sihtgrupile, piirkonnale ja korraldajale, kuid ühine joon on hariv ja praktiline lähenemine seeneliikide õpetamisele. Eestis on välja kujunenud mitmed praktilised formaadid, kus loodusmatkad, seeneõpe ja kohalik toit ühinevad terviklikuks turismiteenuseks.

2. METOODIKA

2.1. Uurimismeetodid

Käesolevas peatükis antakse ülevaade uurimistöös kasutatud andmekogumise ja analüüsi meetoditest. Tutvustatakse uurimuse metoodilist ülesehitust, valitud lähenemisviise ning nende seotust töö eesmärkidega. Peatüki eesmärk on luua selge arusaam kasutatud meetoditest ning tagama uurimistöö usaldusväärsuse ja läbipaistvuse. Uuring tugineb kvalitatiivsele uurimisviisile, mille abil püütakse mõista seeneretkede eri osapoolte kogemusi ja arusaamu. Töö keskmes on kaks põhilist andmekogumis meetodit: osalusvaatlus ja poolstruktureeritud intervjuud. Need meetodid võimaldavad uurida seeneretki nii tegevuses osaledes kui ka osalejate ning juhendajate isiklikke kogemusi kuulates.

Osalusvaatlus on uurimismeetod, mille puhul uurija osaleb vahetult uuritavas tegevuses, et mõista ja analüüsida selle dünaamikat, osalejate käitumist ning tegevuse korralduslikku poolt. Käesolevas uurimuses tähendas see autori osalemist neljal juhendatud seeneretkel. Vaatluste käigus koguti andmeid retkede ülesehituse, juhendaja tegevuste ning osalejate käitumise kohta. Osalusvaatluse eesmärk oli saada vahetu kogemus seeneretkede toimimisest rekreatiivse, loodushariduse või loodusturismi teenusena.

Seenekorilaste ja retke juhendajate andmete kogumiseks valiti poolstruktureeritud intervjuude meetod, kuna see võimaldab koguda sügavamaid ja isiklikumaid kogemusi, säilitades vestluse paindlikkuse, kuid hoides seda teema piirides. Intervjuusid viidi läbi nii seeneretkedel osalenud inimestega (kokku 35 intervjuud, kestusega 5–12 minutit) kui ka retkede juhendajatega (neli intervjuud, kestusega 8–30 minutit). Küsimused olid eelnevalt koostatud, kuid neid kohandati vastavalt olukorrale, võimaldades vestlusel loomulikult kulgeda.

See meetod sobib hästi individuaalsete kogemuste uurimiseks, kuna seenekorilus on individuaalne ja subjektiivne tegevus, mida mõjutavad isiklikud teadmised, eelistused ja varasemad kogemused. Poolstruktureeritud intervjuud võimaldasid osalejatel oma mõtteid

vabalt väljendada ning avada uusi ja ootamatuid vaatenurki, mida standardne küsitlus ei pruugi esile tuua. Lisaks võimaldab see meetod kohandada küsimusi vestluse käigus, et saada põhjalikku ja nüansirikast teavet.

Analüüs keskendus kogutud andmete tähenduslikele mustritele ja seostele, mille kaudu kujunesid uurimistöö tulemused. Kvalitatiivne lähenemine võimaldas analüüsida vastuseid sisuliselt ja kontekstuaalselt, toetudes osalejate isiklikule kogemuslikule pagasile.

2.2. Osalusvaatlused

Vaatluse käigus hinnati retke korralduslikku poolt, sealhulgas selle struktuuri ja ajakava järgimist, juhendaja tegevusi ning osalejate kaasatust. Samuti pöörati tähelepanu grupidünaamikale – kuidas osalejad omavahel suhtlesid, milline oli nende aktiivsus ja kui hästi nad seeneretke jooksul kaasa töötasid. Oluline oli ka korjatud seente liikide ülesmärkimine, et saada aimu, millised seened olid osalejate seas populaarsemad ja milliste liikide tundmist juhendaja rõhutas kui ka seeneliike, mille kohta osalised enim küsisid ja mille vastu huvi tundsid. Lisaks dokumenteeriti kvantitatiivseid andmed, nagu retke kestvus, toimumispaik, asukoht, metsatüüp ning osalejate vanuseline ja sooline koosseis. Kõiki gruppe hinnati ühtsete kriteeriumide järgi, kasutades selleks osalusvaatluse protokolli (Lisa 1. Osalusvaatluse protokoll, täitmata), mida täideti retke käigus.

Osalusvaatlus võimaldas autoril saada seeneretke kohta subjektiivse, kuid samas vahetu kogemuse. See aitas paremini mõista, kuidas osalejad ja juhendajad seeneretkel käituvad, millised on nende ootused ning kuidas kujuneb seeneretke kui turismiteenuse tervikpilt. Jälgitavad aspektid hõlmasid osalejate käitumist, juhendaja rolli, retke struktuuri ja ajakava järgimist, osalejate emotsioone ning vestluste sisu. Samuti pöörati tähelepanu sellele, kuidas juhendaja oma teadmisi jagas, milliseid oskusi ta osalejatele õpetas ja kuivõrd aktiivselt olid osalejad valmis osa võtma.

Enne osalusvaatluse läbiviimist teavitati retke korraldajaid ja juhendajaid vaatluse eesmärkidest ning andmekogumise formaadist, saades neilt osalemise ja intervjueerimise

nõusoleku. Osalejatelt koguti kvantitatiivseid andmeid – näiteks vanuse, soo, retkel esmakordselt osalemise ja päritolu kohta – käetõstmise teel. Iga seeneretk algas juhendaja sissejuhatusega, millele järgnes autori lühike selgitus uurimistööst ning osalejatelt nõusoleku küsimine küsitluses ja intervjuudes osalemiseks. Enne retkele suundumist koguti protokolli jaoks vajalikud üldandmed, mis nõudsid kõigi osalejate kohalolu ja vastuseid.

Andmete dokumenteerimiseks kasutati märkmeid ning fotomaterjali. Fotod olid peamiselt seotud retke lõpus kogutud seeneliikidega, et fikseerida, milliseid seeni leiti ja tutvustati. Lisaks tehti grupipilt osalejatest, et vajadusel täpsustada nende arvu, soolist ja vanuselist koosseisu. Kõik kogutud andmed aitavad analüüsida seeneretkede toimimist ning mõista, kuidas see tegevus on seotud nii rekreatsiooni kui ka turismiteenusega. (Lisa 1. Osalusvaatluse protokoll, täitmata).

2.3. Poolstruktureeritud intervjuud osalistega

Intervjuude peamine eesmärk oli mõista osalejate motivatsiooni seeneretkel osalemisel, nende ootusi ja rahulolu teenusega ning saada ettepanekuid teenuse arendamiseks. Kuna seeneturism on suhteliselt vähe arenenud Eestis, on oluline mõista, millised lisavõimalused ja teenused muudaksid selle atraktiivsemaks ning vastaksid sihtrühma ootustele. Tähtis oli ka hinna aspekt, et välja selgitada hinnamäär, mille piires oleks inimesed nõus seda teenust tarbima. Intervjuude käigus kogutud andmete põhjal on võimalik luua täpsem profiil tüüpilistest seenekorilastest, mis aitab teenusepakkujatel oma turismiteenuseid paremini suunata ja arendada. Intervjuude käigus keskenduti mitmele olulisele teemale:

1. **Osalemismotivatsioon** – Mis ajendas inimesi seeneretkel osalema? Kas nende peamine huvi oli looduses viibimine, seenetundmise arendamine, seltskond või muud tegurid?

2. **Teenuse ootused ja rahulolu** – Kas osalejate ootused antud seeneretke puhul täitusid? Millised olid positiivsed ja negatiivsed kogemused?

3. **Valmidus teenuse eest tasumiseks** – Kui palju ollakse valmis maksma juhendatud seeneretke eest? Kui pikk ajaliselt peaks seeneretke teenus olema, kui palju osalejaid oleks grupis ning milline peaks olema selle sisu?

4. **Lisaväärtused seeneturismi teenusele** – Milliseid lisateenuseid või võimalusi osalejad ootavad juhendatud seeneretkest, kui see oleks hinnastatud turismiteenus.

5. **Tagasiside konkreetsele seeneretkele** – Mis osalejatele meeldis? Kuidas nad hindavad saadud teadmisi ning kuidas võiks teenust veelgi paremaks muuta? Juhul kui intervjueeritav on ka varasemalt osalenud juhendatud seeneretkel, siis ta jagas võrdlevaid tähelepanekuid mõlema osas.

6. **Seeneturismi infoallikad**– Kuidas jõudis info retke kohta osalejateni? Kas nad otsivad teadlikult seeneteemalisi üritusi?

7. **Seenekorjamise harjumused** – Milliseid seeni osalejad tavaliselt korjavad? Kuidas nad hindavad enda teadmiste taset 10 palli süsteemis ja kuidas see hinnang retke tulemusel muutus?

Intervjuud viidi läbi seeneretkega samal päeval, paralleelselt retkega ning selle lõpus, et tabada osalejate esmaseid ja vahetuid muljeid. Valim oli mitmekesine – intervjueeriti nii mehi kui naisi, eri vanuses inimesi ning nii üksikosalejaid kui ka gruppe. Seetõttu ei olnud valim esinduslik ühe kindla demograafilise rühma lõikes, kuid see võimaldas saada mitmekülgset ja laialdast tagasisidet.

Andmete dokumenteerimiseks kasutati helisalvestust, mis võimaldas hiljem põhjalikku analüüsi. Grupivestlustes esitati küsimused ükshaaval ning paluti vastata kindlas järjekorras, et tagada selgus hilisemal kuulamisel ja analüüsimisel. Enamasti järgisid osalejad vastamisjärjekorda ning vastajad olid hääle järgi eristatavad, mis lihtsustas andmete töötlemist.

Intervjuud sisaldasid avatud küsimusi, mis võimaldasid analüüsis tuvastada peamisi trende ja korduvaid vastuseid. Analüüsi tulemusena loodi erinevad seenekorilaste persoonad, koostati populaarsemate korjatavate seeneliikide sõnapilv ning arendati edasi seeneturismi teenuste võimalusi. Andmete töötlemiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi ja teemade tuvastamise meetodit, mille käigus grupeeriti, struktureeriti ja loeti kokku korduvad vastused Excel programmis, et leida mustreid ja teha järeldusi osalejate eelistuste ja ootuste kohta. Osalejate intervjuu küsimused on kirjas Lisas nr 5.

Kõigi 32 intervjuu vastused sisestati Exceli tabelisse. Seal tehti esmane sisuanalüüs, kus märgiti ära korduvad sõnad ja väljendid, mida osalejad kasutasid. Analüüsiks valiti välja kolm keskset küsimust korilaspersoonade koostamisel:

1. Mida te peate kõige atraktiivsemaks seenekoriluses?
2. Mis motiveeris teid osalema tänasel seeneretkel?
3. Millised tegurid oleksid teie jaoks olulised tasulise seeneretke puhul?

Korilaste persoonade koostamisel ei võetud arvesse osalejate vanust ega päritoluriiki, kuna kõik vastajad olid Eestist ning valimis ei olnud esindatud kõik vanuserühmad. Korilaste persoonad kujundati intervjuu vastuste põhjal, arvestades nende suhtumist seenekorilusse, ootusi ja eesmärke, atraktsiooni ja motivatsiooni ning mõningal määral ka käitumismustreid, mis pandi kirja osalusvaatlustel. Selline lähenemine võimaldas luua eriilmelised korilasprofiilid, mis aitavad paremini mõista sihtrühma vajadusi ja eelistusi seeneturismi kontekstis. Persoonade loomise eesmärk oli näidata, kui mitmekesiste ja eriilmeliste vajadustega on seeneretkel osalejad. Selline liigitamine aitab teenusepakkujatel arvestada erinevate huvide, ootuste ja kogemustasemega osalejatega, pakkudes seeläbi mitmekesisemat ja sihtrühmapõhisemat turismi teenust.

2.4. Poolstruktureeritud intervjuud seeneretke juhendajatega

Intervjueeriti retke läbiviijaid, et saada ülevaade seeneretkede korraldusest, kogukondlikust huvist ning osalejate teadmistest, huvidest ja koriluspraktikatest juhendajate vaatenurgast.

Intervjueeritavad juhendajad valiti vastavalt sellele, kes olid nõus uurimistöös osalema ning kelle juhendatud seeneretkedel käidi osalusuuringuid tegemas. Intervjueeritud seeneretke juhendajad olid Irma Zettur, Marje Mürk, Tõnu Ploompuu ning telefoni teel Teele Jairus. Kuna juhendajad on seenematkade teenusepakkujad, määravad nad suuresti retke kvaliteedi ning omavad olulist teadmist nii seentest kui ka osalejate vajadustest. Kõik peale Marje Mürgi on kõrgharidusega bioloogid, ning on seeneretki juhendanud enam kui 7 aastat.

Irma Zettur, Tartu Ülikooli Loodusmuuseumi ja botaanikaaia mükoloogiliste kogude kuraator, magister loodusvarade kasutamise ja kaitse alal (EMÜ). Tõnu Ploompuu botaanika ja mükoloogia õpetaja Tallinna ülikoolis, M.Sc botaanikas (TÜ). Teele Jairus kliimaministeeriumi ametnik, Ph.D. botaanikas ja mükoloogias (TÜ), Jairus on seeneretki juhendanud aastast 2009. Marje Mürk on suur seeneentusiast Krabi külateatri tööline, kes alustas seeneretkede juhendamisega aastal 2023. Paganamaa seenetark on kuulus selle poolest, et oskab igal aastaajal metsast seeni leida. Tema juhendamisel toimub mitmeid seeneretki, millest väiksem osa on avalikud, enamus on eraklientide tellimisel. Mürk on läbi ajakirjanduse ja kogukonna läbi saanud nime seenehull ning tema aastaringsetest seenelkäikudest on kirjutanud mitmed publikatsioonid nagu Postimees, Õhtuleht kui ka Seto kohalikud infoallikad (Martin 2021; Indve 2024).

Juhendajate intervjuude peamine eesmärk oli avada seeneretkede sisu, kuidas planeerimine ja kokkulepped retke tellijatega toimuvad. Samuti kuidas juhendajad planeerivad ja viivad läbi seeneretki, milliseid seeni ja radu nad valivad, milline on nende hinnangul osalejate profiil, kas nad näevad seeneretkedes kasvavat turismipotentsiaali ning milliseid väljakutseid ja võimalusi nad selles valdkonnas tajuvad. Samuti, kas nad tajuvad trende osaliste külastatavuse, huvivälja, küsimuste jne osas. Milliseid strateegiaid nad kasutavad osaliste kaasamisel ja mis neid ennast motiveerib retkedel juhendama.

3. TULEMUSED

3.1. Poolstruktureeritud intervjuud osalejatega

3.1.1. Korjatavad seeneliigid

Seeneretkel osalenutega läbiviidud intervjuude käigus küsiti, milliseid seeneliike nad iseseisvalt korjavad ning kuidas nad hindavad enda seenealaseid teadmisi.

Sõnapilve joonisel 1 on sagedamini mainitud seened kujutatud suuremana, harvemini nimetatud seened väiksemalt. Osalejate vastused on esitatud täpselt sellisel kujul, nagu nad neid ütlesid – neid ei ole grupeeritud liikide, perekondade ega sugukondade järgi. Klassifikatsioon kasutuse järgi näitab, kuidas inimesed seentesse suhtuvad. Sageli kordusid üldistavad mõisted nagu „lapsepõlves õpitud“, „otse pannile seened“ ja „kevadseened“, kus konkreetseid liike ei nimetatud.

Joonis 1, mis kujutab enim korjatavaid seeneliike, põhineb intervjuudes mainitud söögiseentel. Uuringust selgub, et eestlased korjavad seeni vähemalt kümnest erinevastseenerühmast: sirmikud, vöödikud, tindikud, puravikud, mürklid, kurrelid, kogritsad, kukeseened ja riisikad. Kevadseente definitsiooni alla kuuluvad kolm seente perekonda – kogritsad, mürklid ja kurrelid –, mistõttu on need kõik loetellu kaasatud. Samas jäeti välja üldistavad mõisted nagu „otse pannile seened“ ja „lapsepõlves õpitud“, kuna nende põhjal ei ole võimalik täpselt määratleda, milliseid seenegruppe vastajad silmas pidasid. Sellest võib järeldada, et eestlaste söögiseente mitmekesisus on suur, mis omakorda on iseloomulik mükofiilsele kultuurile.

Joonis 1. Enim korjatavad seeneliigid

Intervjueeritavatel paluti hinnata oma seeneteadmiste taset skaalal 1–10. Tulemustest selgus, et inimesed, keda küsitleti pärast seeneretke, hindasid oma teadmisi madalamalt kui enne retke või selle alguses. Peamiseks põhjuseks oli arusaam, kui palju erinevaid seeneliike tegelikult olemas on ja kui väheseid neist nad kindlalt ära tunnevad. Näiteks märkis Irma Zetturi seeneretkel osalenud isik koodiga 16N62: „Praegu, kui ma Irmat kuulan, siis ma ei tea kohe mitte midagi, seega 3." Samuti tuli välja, et paljudel on seeneteadmised piiratud kindlate liikidega, mida nad lapsest saadik korjanud on: „Lapsest peale olen korjanud ehk 5. Korjan vaid seda, mida kindlapeale tean." – 29N86. Lapsepõlves õpitud seeneliike mainiti uuringu jooksul viiel korral, mida kajastab ka sõnapilv (vt Joonis 1).

Ühe korduva trendina ilmnes, et paljud vastajad ei ole kuigi altid uusi seeneteadmisi omandama ega soovigi muuta oma seniseid korjamisharjumusi. Näiteks vastati: „Ma korjan alati tavapäraseid seeni, arvan et isegi kui ma siit midagi uut teada saan, siis korjan ikka tavapäraselt edasi." – 112N55. Samasugust hoiakut väljendas ka osaleja 212N71: „Korjan seda, mis on lapsepõlves õpitud. Ma võin ka uusi liike õppida, aga ma korjan edaspidi ikka seda, mis ma kaua tunnen 200%. Ma hakkan kõhklema, kas on ikka õige seen. Mul sõbranna

jahib hirmsasti kitsemampleid – kui ma temaga olen, siis ma võtan ka, aga üksinda seenel käies ma neid ei korja, sest minu vanaema ei korjanud.“ Selliseid mainimisi – „korjan vaid lapsepõlves õpitut“ või „korjan tavapäraselt edasi“ – esines viiel korral.

Mõned hindasid oma teadmisi alguses kõrgemalt, kuid pärast seeneretke muutusid kriitilisemaks – näiteks ütleb osaleja koodiga 210N85: „6 või 7. Nii palju seeni on juurde tulnud täna, et ei raatsi kõrgemalt hinnata.“ Kokku andis hinnangu oma seeneteadmistele 27 inimest 35-st. Kõige sagedamini esines hinnang 2 (viiel korral), kõrgeim hinnang oli 8 (kolmel korral). Keskmine hinnang oli 4,15 – see jääb alla skaala keskpunkti. Enamik inimesi hindas oma teadmisi pigem madalalt, kuid hinnangute hajuvus (1 kuni 8) näitab erinevaid kogemustasemeid ja enesehinnangu stiile seeneretkel osalenute seas. Inimeste hinnangut enda seeneteadmistele illustreerib **Joonis 2.**

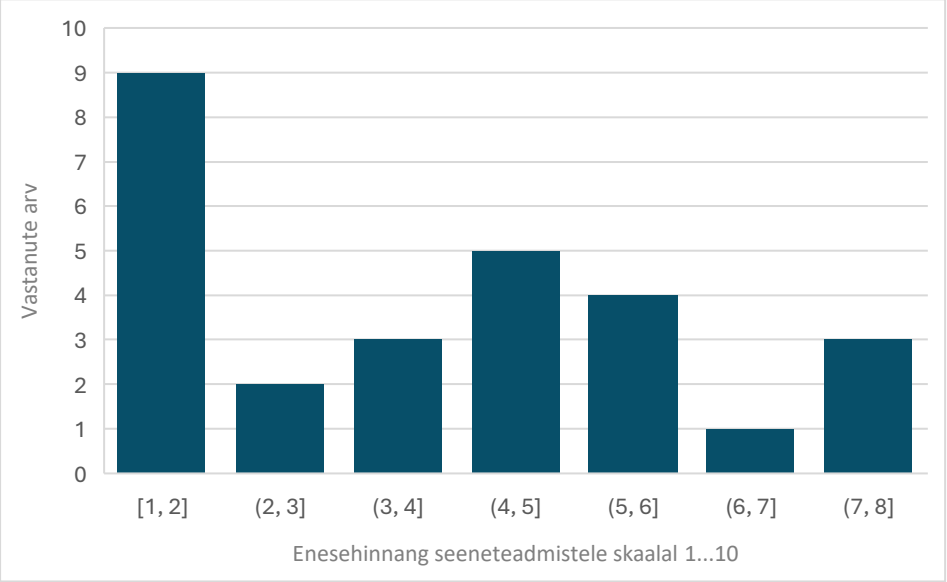

Joonis 2. Osalejate enesehinnang seeneteadmistele skaalal 1-10. Vastajate arv 27

3.1.2. Tegurid juhendatud seeneretke puhul

Uurimuses osalenud inimestelt küsiti: „Millised tegurid peaksid seeneretkel olema, et te tunneksite, et see teenus on väärt maksmist?“ Vastustest joonistuvad välja mitmed oluliseks peetavad aspektid, mis suurendavad inimeste valmisolekut tasulises seeneretkes osaleda.

Mitmel korral rõhutati juhendaja rolli tähtsust. Osalejate jaoks on oluline, et retke juhiks oleks inimene, kes ühendab mükoloogilised teadmised, grupi juhtimise ja hea suhtlemisoskuse. Inimesed soovivad turvalist, kaasavat ning meeldivat õhkkonda. Osaleja 114N50 märgib: Inimene, kes oskab hästi rääkida ja tunneb oma valdkonda.“ Osaleja 26N54 lisab: „Peab ikkagi olema väga hea retkejuht, selline, kes oskab gruppi juhtida tasemel. Mõni võib olla väga hea mükoloog, aga kui ta ei oska retke teha nauditavaks, siis ei ole see raha väärt.” Sellised vaated kinnitavad, et teadmiste kõrval hinnatakse juhendaja karismat, selget eneseväljendust ning oskust retk meeldivaks kogemuseks muuta. Hea juhendaja olulisust mainis otsesõnu kuus vastajat.

Lisandväärtusena tõsteti esile toitlustust ja maitseelamusi. Osalejad väärtustavad nii lihtsamaid söögipause kui ka võimalust seentest roogi valmistada ja neid ühiselt nautida. Näiteks osaleja 31N48 sõnab: „Kui on söögipaus, ei pea midagi suurt olema, kasvõi küpsised ja tee – see annab kohe tunde, et mulle on miskit ekstra tehtud ja mõeldud.“ Osaleja 214N52 täiendab: „Unistan sellisest retkest, kus me peale metsas käiku saadud seentest ka seeneroa teeme ja koos ka ära sööme.“ Samas rõhutab 113N26 vajadust usaldusväärse juhendaja ning hästi valitud toimumiskoha järele: „Jah, siis kui saaks pärast neid kõiki seeni ka degusteerida. Ja teadlik juhendaja, keda usaldab.“

Kõige olulisemaks peeti seeneretkel logistilisi tegureid, eeskätt transpordi kättesaadavust. Retkede kaugus ja keeruline ligipääs on mitme osaleja jaoks osalemist takistav tegur. Organiseeritud transpordi pakkumine või võimalus jagada sõitu teiste osalejatega suurendab tunduvalt osalemisvalmidust. Nagu osaleja 27N79 märgib: „Transporti on vaja, kasvõi kellegagi kaasa saada, et sinna kohale jõuda.“ Mõned, nagu 17N38 ja 18N37, tõid välja, et juhilubade tegemise motivaatoriks oligi soov käia seenel ja seeneretkedel. Samas kinnitab osaleja 21N68: „Transport peab omast käest olema, siis tead, et saad metsa ja metsast koju.“ Transpordi olulisust seeneretkedel mainis kaheksa inimest.

Teenuse sobivus erinevatele sihtrühmadele, sh lastele ja eakatele, on samuti tähtis. Lastega osalejad märkisid, et retk peab olema ajaliselt sobiva pikkusega, taskukohane ja huvitava sisuga. Osaleja 19N42 ütleb: „Kuna mina käin lastega, siis see peab ka neile sobiv teenus olema, muidu poole pealt nad soovivad ära minna.“ Eakate osalejate puhul rõhutati turvalisuse ja füüsilise toe vajadust: „Tugi peab olema, vana inimesena peab keegi kaasas olema, et vigastuse korral keegi aitaks.“(23N80). Seda mainis kolm inimest.

Oluliseks peetakse ka teadmiste ja praktiliste oskuste omandamist. Osalejad ootavad võimalust õppida, küsida ja saada professionaalset tagasisidet. Nagu osaleja 11M34 ütleb: „Saan piisavalt vastuseid enda esitatud küsimustele, saan eksperdi hinnangut ja uut kasulikku infot.“ Kokanduslik element tugevdab veelgi õpikogemust: „Toidud selle retke juures on väga hea väärtus, läbi toidu proovimise ka silmaring laieneb kulinaaria poolt.“ Teadmiste omandamist nimetas seitsmest vastajast peamise tegurina tasuliste seeneretkede puhul.

Retke geograafiline asukoht ja metsa valik osutus samuti oluliseks – sobiva seenekoha väärtustamist rõhutas kuus osalejat. Seejuures ei peetud määravaks mitte ainult looduskauneid paiku, vaid ka seente leidmise tõenäosust. Saagita jäämine võib kogemust oluliselt mõjutada. Näiteks osaleja 27N79 ütleb: „Et ikka seeni saaks ka retkelt, vähemalt ühe pannitäie saaks ka koju kaasa.“ Osaleja 35M31 sõnastab kriitiliselt: „Metsas käimise eest ei maksaks. Võid maksta, aga äkki ei saa ühtegi seent, millel väärtust oleks.“ Ta eelistaks selle asemel seenenäitust, kus „seente nägemine on garanteeritud.“ Sarnase seisukoha esitab ka 34N23: „Siis ma tahan seeni näha, retkele otseselt ei tuleks, pigem juba seenenäitus.“

Tabel 1. Seeneretke osalustasu mõjutavad tegurid

Tegur	Mainimiste arv	Näited, märkused, tsitaadid
Hea juhendaja – teadmised, suhtlemisoskus	6	„Peab ikkagi olema väga hea retke juht, selline kes oskab gruppi juhtida tasemel. Mõni võib olla väga hea mükoloog ja heade teadmistega, aga kui ta ei oska retke teha nauditavaks, siis ei ole see raha väärt.“ – 26N54

Toit ja kulinaarsed elamused	5	„Unistan sellisest retkest, kus me peale metsas käiku saadud seentest ka seeneroa teeme ja koos ka ära sööme.“ – 214N52
Transport	8	„Transport peab omast käest olema, siis tead, et saad metsa ja metsast koju.“ - 21N68
Peresõbralikkus ja sobivus sihtrühmale	3	„Kuna mina käin lastega, siis see peab ka neile sobiv teenus olema, muidu poole pealt nad soovivad ära minna. “ – 19N42
Uued teadmised ja oskused	7	„Saan piisavalt vastuseid enda esitatule küsimustele, saan eksperdi hinnangut ja uut kasulikku infot. Toidud selle retke juures on väga hea väärtus, läbi toidu proovimise ka silmaring laieneb kulinaaria poolt.“ – 11M34
Seente leidmine ja metsavalik	6	„Et ikka seeni saaks ka retkelt, vähemalt ühe pannitäie saaks ka koju kaasa.“ - 27N79
Väikesed grupid, personaalsus	4	„Kui on väiksem seltskond, seda rohkem pääsevad inimesed juhendajale ligi küsima, seda rohkem jätkub kõigile osalejatele metsas seeni.“ – 18N37
Kirjalik õppematerjal	1	„Mingisugune brošüür piirkonna või lihtsamatest seentest, et oleks midagi retkelt materjalina kaasa võtta.“ – 31N48
Huvi puudub tasulise teenuse vastu	4	„Mina ei tuleks, kui see oleks tasuline. Ma nagunii igasuguseid seeni ei julge korjata isegi kui midagi selgeks õpin.“ - 110N45

Väiksemate gruppide eelistus tuli samuti esile. Väiksemas seltskonnas on lihtsam juhendajale ligi pääseda ja küsimusi esitada, samuti jagub kõigile rohkem tähelepanu ja seeni. Inimesed tõid välja et on nõus seeneretke eest rohkem maksma, kui see on personaliseeritum. Osaleja 18N37 selgitab: „Kui on väiksem seltskond, seda rohkem pääsevad inimesed juhendajale ligi küsima, seda rohkem jätkub kõigile osalejatele metsas seeni.“ Sellist eelistust mainis neli vastajat. Väärtustati ka võimalust saada retkelt kaasa midagi käegakatsutavat, näiteks brošüüri piirkonna seentest või määramisjuhise. Osaleja 31N48 ütleb: „Mingisugune brošüür piirkonna või lihtsamatest seentest, et oleks midagi retkelt materjalina kaasa võtta.“ Seda soovi mainis üks vastaja koodiga 31N48.

35-st osalejast neli ei olnud huvitatud tasulisel seeneretkel osalemisest. Põhjused olid seotud kas vähese huviga seente vastu, kuna info on iseseisvalt kättesaadav või seente leidmise ebakindlusega. Näiteks 110N45 märgib: „Mina ei tuleks, kui see oleks tasuline. Ma nagunii igasuguseid seeni ei julge korjata isegi kui midagi selgeks õpin.“ Samuti usub 111N56: „Seda infot seente kohta leiab ka internetist ja seentegruppidest.“

Uuringust ilmneb, et tasulise seeneretke väärtust hinnatakse mitmest aspektist lähtuvalt. Kõige olulisemad tegurid on professionaalne ja meeldiv juhendamine, kulinaarsed elamused, logistiline kättesaadavus, praktiliste teadmiste omandamine, turvalisus ning teenuse sobivus eri sihtrühmadele. Toit ja juhendaja kvaliteet esinevad sageli koos (st samas tsitaadis), kuid neid on peatükis käsitletud eraldi. Transport on enim mainitud tegur – sageli toodi välja, et ilma transpordita ei osaleta üldse.

3.1.3. Ootused hinna, kestvuse ja grupisuuruse suhtes

Suurem osa tänapäeval toimuvaid seeneretki on korraldatud loodushariduse eesmärgil – neid viivad läbi haridus- või riigiasutused ning loodusharidusele keskendunud ettevõtted. Seetõttu on need retked osalejale tasuta või väga väikese osalustasuga (5–10 eurot). Taoline tasu ei kata tegelikkuses juhendaja ega soovitud lisateenuste (nt degusteerimine, toitlustus, transport) kulusid.

Intervjuud viidi läbi inimestega, kes olid osalenud tasuta või sümboolse hinnaga seeneretkedel (10 eurot), peamiselt loodushariduslikel eesmärkidel (korraldajateks RMK, Tartu Üliõpilaste Selts ja kohalikud päevakeskused). Seega võis see taust mõjutada ka osalejate valmisolekut tasulise turismiteenusena pakutava seeneretke eest maksmiseks.

Kõige sagedamini mainitud summad olid 10 ja 20 eurot, mõlemat nimetas kuus vastajat. 4 inimest olid nõus maksma ka 25 eurot teenuse eest. Need summad kujunesid ka kõige tüüpilisemateks ning viitavad osalejate ootusele pigem soodsa teenuse järele. Osaleja 19N42 ütleb “5 euro maksan. Kui minek on perega, siis see 10-15 eurot on juba suur väljaminek, võiks olla nii soodne et saaks ka perega käia. 2-3 tundi.”

Inimesi, kellel puudus hinnaline eelistus tasu kohta oli 4, enamasti ei oldud kindel palju teenus maksta võiks, et korraldajad ja juhendaja saaksid tasu teenida. "5-10 eurot ja sellest edasi mida personaalsemaks läheb siis 20-25 eurot, kestvus 6 tundi või vähem. Keeruline sest see ei saa olla ka heategevus, tegijale võiks midagi kätte ka jääda."- 17N38. Osaleja 18N37 vastab "6 tundi vähemalt. Ma pole hinnas kindel, tahaks nii, et tegija saab ka võrdväärilise tasu selle eest." Intervjueeritavad, kellel puudus hinnaline eelistus, kuid kes avaldasid arvamust tasu kohta on tähistatud Joonisel 3. x tulbana.

Samas ilmnes, et osa osalejatest oleks nõus maksma kõrgemat hinda, kui teenus sisaldaks rohkem lisandväärtusi (degusteerimine, kokkamine, transport, väiksemad grupid jne) ja kestaks kauem- 6-8 tundi. Osaleja 32M43, kes oli seeneretke paketi eest maksma kuni 80 eurot kirjeldas enda soovitud retke järgmiselt: "Saaks ka korjatud seeni kaasa ja erinevaid liike maitsta, midagi kokata nendest ja degusteerida saaki. maitseelamused, täispakett sedasi, et terve päev oleks sisustatud." Selline teenusepakett võiks juba tagada ettevõttele tulu saamist. Inimeste valmisolekut seeneretke teenuse eest maksta visualiseerib **Joonis 3**.

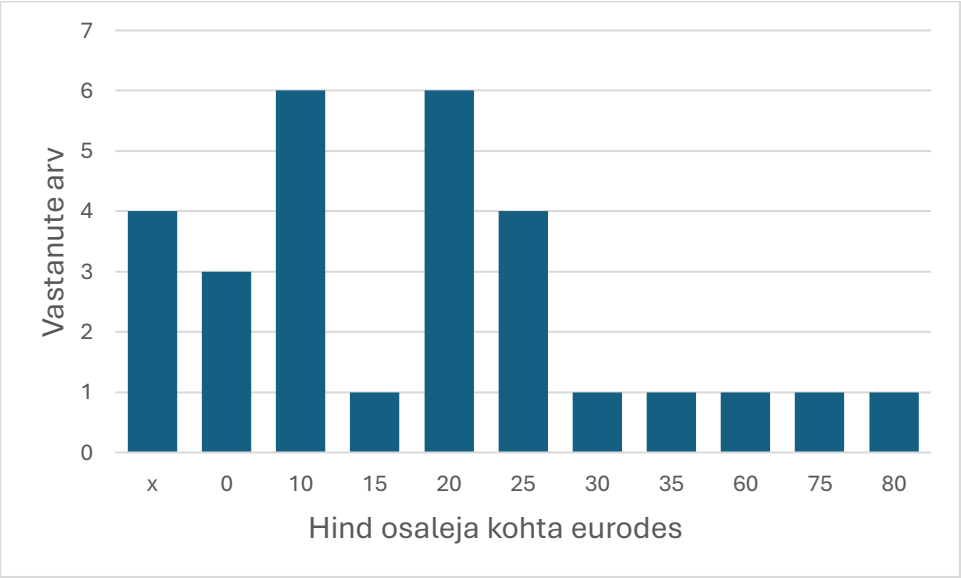

Joonis 3. Osalejate valmisolek seeneretke eest maksta. 29 vastanut

Inimeste soovid seeneretke kestvuse osas varieerusid vahemikus 2 kuni 8 tundi. Enamik inimesi eelistab pigem lühemaid, kuni 2-3-tunniseid seeneretki, kuigi leidub ka huvilisi pikemate matkade (6-8 tundi) vastu, mis sisaldaksid rohkem tegevusi ja lisateenuseid.

Grupi suuruse eelistused osalejate seas varieerusid mõõdukalt, jäädes vahemikku 5 kuni 30 inimest. Kõige sagedamini mainiti soovitud suurusena 20-liikmelist gruppi – selle valis üheksa intervjueeritut. Mitmed osalejad rõhutasid väiksemate gruppide eeliseid, tuues esile parema juhendaja kättesaadavuse ja infovahetuse kvaliteedi. Näiteks ütles intervjueeritav 11M34:
„20+ on liiga suur ühe juhendaja puhul, eriti kui on aktiivsed küsijad nagu praegu. Maksimaalselt 10–12.“ Sarnaselt märkis 23N80:„Viiest inimesest piisab küll. Kui on palju inimesi, siis läheb pool infot aia taha. Max 10 inimest – täna oli liiga palju (20). Kolm tundi piisab, eks see metsas kõndimine ole raske töö.“ Leidus ka neid, kelle hinnangul võib suurem grupp olla sobiv, kui see jääb mõistlikkuse piiridesse. Intervjueeritav 27N79 nentis: „25–30, mitte rohkem, muidu ei pääse juhendajale ligidale.“ Osalejate arvamusi grupi suuruste kohta illustreerib **Joonis 4.**

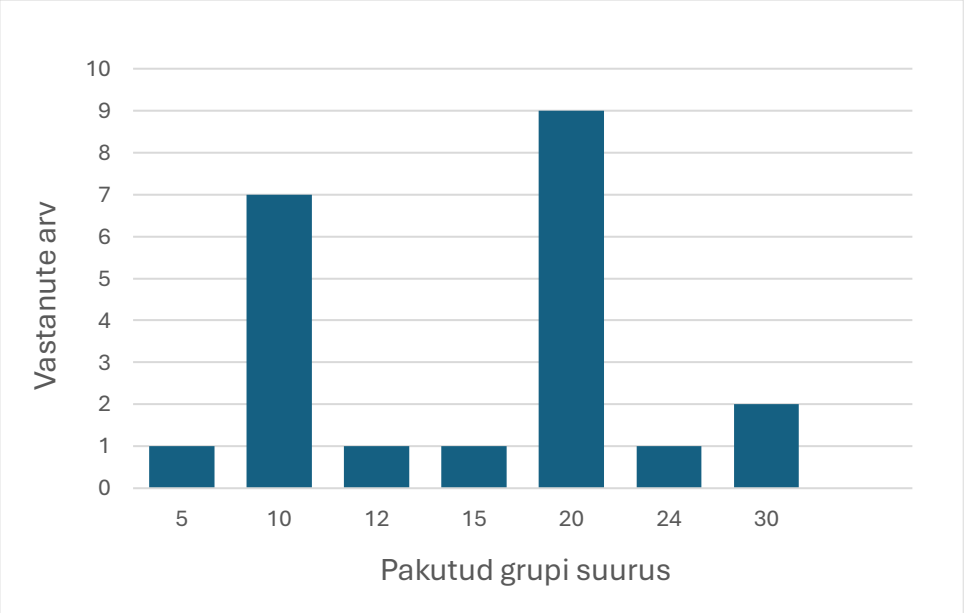

Joonis 4. Osalejate soovid seeneretke gruppide suuruse kohta. 22 vastanut

Need tulemused viitavad, et kuigi mõni inimene on valmis maksma teenuse eest väärilist hinda, jääb teenuse tulu teenimise potentsiaal Eesti siseturul tagasihoidlikuks. Selle põhjuseks on ühelt poolt inimeste harjumus saada seeneretki tasuta või soodsalt, teisalt kõrged ootused teenuse sisu suhtes. Nii võib potentsiaal olla suurem välisturistide seas, eriti madalhooaegadel (august–oktoober ja aprill–mai), mil seeneretked võiksid kujuneda atraktiivseks nišitooteks.

Seenekorilus turismiteenusena ühendab endas mitmeid väärtusi: etnomükoloogiat, piirkondlikku kultuuri, pärimust, looduselamusi ja käelist tegevust. Sellisena pakub see rikkalikku ja mitmekesist elamust, kuid mille edu eeldab tugevat positsioneerimist turul või toetavat rahastust. Enim soovitud grupi suuruseks oli 20 inimest.

3.2 Intervjuud juhendajatega

3.2.1. Metsa valik ja korraldus

Käesolevas peatükis käsitletakse seeneretkede juhendajate kogemusi retkede korraldamisel ning arusaamu sobiva metsa valikust. Järgnevates näidetes tulevad esile juhendajate erinevad motivatsioonid ja isiklikud vaated, mis mõjutavad nende lähenemist seeneretkedele.

Irma Zetturi sõnul on seeneretkede juhendamine meeldiv vaheldus tema igapäevatööle. Teda rõõmustab, kui paljud inimesed tunnevad huvi seente vastu, soovivad õppida tundma uusi liike ning rikastada seeläbi oma toidulauda. Teele Jairus kirjeldab oma motivatsiooni järgmiselt: *Mulle lihtsalt meeldib looduses olla – see on huvitav ja pakub vaheldust. Eriti hea tunne on siis, kui keegi retkel midagi uut õpib ja see talle päriselt korda läheb. Raha ei ole mu peamine ajend. Seeneretke käigus võib ka endale tulla üllatus – näiteks leida mõni liik, mida pole ammu kohanud, ja see teeb alati rõõmsaks*.

Marje Mürk seevastu rõhutab teadlikkuse tõstmise olulisust: „Minu motivatsioon on inimeste harimine. Ma alati ütlen, et rumalus ei ole häbiasi, aga enesekindel rumalus võib olla eluohtlik.“ Tõnu Ploompuu sõnul on seeneretkede juhendamine eelkõige võimalus teenida lisasissetulekut.

Teele Jairus rõhutas, et oluline on metsa vaheldusrikkus ja hea läbitavus.*Hea on vaheldusrikas mets, mis on hästi läbitav – oleks hea, kui seal on näiteks ka laiguke männimetsa. Kui retk toimub ainult ühes metsatüübis, näiteks männikus, on seal ka ainult kindel hulk seeni. Vaheldusrikkus on vajalik, et seeneliike oleks rohkem. Samuti peab metsas jaguma piisavalt seeni, sest inimesed soovivad retkelt midagi kaasa võtta. Räsitud metsad ei meeldi rahvale – pigem eelistatakse jalutusmetsa. Eksperdile võib seal huvitavaid liike olla, aga tavainimest huvitavad ikkagi söögiseened. Räsitud metsas on ka lihtsam ära eksida.*

Kui juhendajal tuleb valida retkeks mets piirkonnas, kus ta pole varem käinud, on Jairuse sõnul oluline eelnevalt mets üle vaadata. „Kui tuleb retke jaoks mets valida piirkonnas, kus pole varem käinud, tuleb kindlasti luurele minna. On olnud nii, et pean ise metsa välja pakkuma, aga ka olukordi, kus piirkond on juba ette määratud.“

Irma Zettur tõi näiteks Meenikunno metsa, mille valik põhines turvalisusel ja ligipääsetavusel. *Meenikunnos on hõre ja valgusküllane mets, kus paljud on ka varem käinud. Valisime selle, sest siin on raske ära eksida – ühel pool on raba, ümber metsatuka puidust matkarada ja teisel pool autotee. Samuti on maastik kergesti läbitav, mis sobib ka linnast tulijatele, kes ei ole metsas käimisega harjunud.*

Marje Mürk selgitas, et metsa valik sõltub sihtrühmast ja logistilistest tingimustest. *Tänase retke metsa valik oli tingitud sellest, et tullakse suure bussiga – seega peab mets olema tee ääres ja kergesti ligipääsetav. Osalejate seas oli vanemaealisi, seega pidi mets olema lihtsama maastikuga. Liigirikkus pidi olema võimalikult koondatud väiksele alale – et mets oleks eakatele jõukohane, kuid siiski põnev.*

Enamik juhendajaid tõdes, et nad ise seeneretki ei korralda, vaid neid kutsutakse juba planeeritud sündmustele juhendajateks. Teele Jairus ütles: „Olen juba 15 aastat seenenäitusi korraldanud ja seeneretki läbi viinud, kuid ise ma neid ei korralda. Mind kutsutakse tavaliselt eksperdina – RMK, Keskkonnaamet, mõnikord eraisikud. Enamasti leitakse juhendaja läbi tutvuste.“ Jairuse sõnul kujuneb juhendusteenuse hind mitmete tegurite koosmõjul. „Küsin tuttavatelt mükoloogidelt turuhinda, konsulteerin nendega, kes on aktiivselt turul. Hind kujuneb nii, et saan enda kulud kaetud – sõidukulud, majutus, töötunnid ja osalejate arv.

Mõjutab ka minu enda hinnang oskustele – kui ma pole ammu midagi uut õppinud, siis ei tõsta ka hinda. Hind kujuneb läbi läbirääkimiste tellijaga.“ Jairuse kogemusel tellivad juhendaja teenust peamiselt organisatsioonid, ettevõtted ja riigiasutused, samas kui eraisikud teevad seda harva.

3.2.2.Kaasamise strateegiad

Seeneretkede juhtimisel on märgata erinevaid kaasamisstrateegiaid ning korralduslikus lähenemises esineb samuti mitmekesisust. Kuna seeneretkedel osalevad väga erineva tausta ja teadmiste tasemega inimesed, on osalejate kaasamine oluline osa retke õnnestumisest. Seeneretke juhendajatelt küsiti, millised on nende nipid ja soovitused seenehuviliste kaasamiseks.

Küsimusele „Mis on tavaliselt teie strateegia osalejate kaasamisel?“ vastas Teele Jairus järgmiselt: „Ei ole kindlat strateegiat – inimesed otsivad ja ise küsivad. Alustan sissejuhatusega, kus räägin põhilised asjad seenekorilusest, tutvustan seeneretke piirkonda ja räägin seentest – kuidas neid korjata, millised on levinud müüdid, lõhna ja maitse olulisus. Müüdid, nagu 'halvasti lõhnav seen on mürgine' või 'magusa maitsega seen on kindlasti söödav', ei pea paika. Samuti see, et 'ussitanud seen on ohutu', vajab ümberlükkamist. Kes tahab, käib koos juhendajaga; kes soovib, liigub omas tempos ja küsib pärast. Vastan korduvalt samadele küsimustele, et teemad kinnistuksid. Vahepeal teen ka väikese väljapaneku retkel leitud seentest.“ Nagu näha, keskendub Jairus seeneretkel just baasteadmiste jagamisele ja seenemaailmas levinud väärarusaamade selgitamisele.

Marje Mürgi kaasamisstrateegia põhineb lihtsal ja vahetul suhtlusviisil. Ta räägib seentest arusaadavas keeles, kasutab oma ettekannetes huumorit ning jagab isiklikke kogemuslugusid – olgu need seotud seenelkäikude, seente kajastamisega meedias või määramistega mürgistuste korral. Marjel on töökogemust Krabi külateatrist ning ta suudab oma jutuga inimesi kiiresti haarata. Tema esinemislaad ei ole akadeemiline, vaid siiras ja elav. „Ma oskan osalejate tähelepanu püüda,“ kommenteerib ta ise oma esinemist.

Irma Zettur rõhutab, et tema kaasamisviis sõltub grupi iseloomust. „Mõned soovivad metsas koos juhendajaga liikuda, teised tahavad iseseisvalt korjata ja alles retke lõpus kokku saada, et korjatud seentest rääkida.“ Selline lähenemine võimaldab paindlikkust ja arvestab osalejate erinevate eelistustega. Just seda kaasamismudelit kasutati ka Meenikunno Seeneperepäeva seeneretkel, kus viidi läbi osalusuuring.

3.2.3. Kestvus, hind ja grupi suurus

Seeneretke juhendajatelt küsiti, kui suured on tavaliselt retkegrupid, kui palju inimesi kokku koguneb ning milline oleks nende arvates optimaalne grupisuurus juhendamiseks.

Teele Jairus ütleb: *Grupid on hästi erinevad. 20+ inimest – paljud hajuvad metsas ära, teised käivad kogu aeg juhendajaga. Stiilid, kuidas inimesed osalevad ja küsivad, on erinevad. 10–20 inimest ühe juhendaja kohta oleks hea – kui kõik ei tule korraga küsimusi esitama, saab ka suurema seltskonnaga hakkama. Suurim grupp, mida olen juhendanud, oli 40 inimest. Enamasti on osalejaid üle 20, kuid tavaliselt on nii, et osa inimesi lihtsalt kaob ära ja osa tuleb juhendaja juurde vaid küsimusi esitama, seega suurem osa polegi kogu aeg juhendaja ümber. Kui inimesed on juhendaja ümber pidevalt, on 10–20 inimest optimaalne. Kui retke lõpus peab juhendaja kõigile korraga seletama ja vastama küsimustele, siis ühest juhendajast jääb väheks*.

Marje Mürk on juhendanud seeneretki väga erineva suurusega gruppidele – väikestest kuni 60 osalejani –, kuid eelistab ise 20 inimesega gruppe. Tõnu Ploompuu ütleb intervjuus, et retked, kus on üle 20 osalise, tekib tihtipeale olukord, kus osad on tõrjutud ehk ei pääse ligi küsima ja ei tunne ennast grupiga kaasatud.

Irma Zettur võtab oma retkedele tavaliselt 20–30 inimest. Kui juhendajaid on kaks, võib osalejate arv ulatuda kuni 50-ni. „Osalejate arvud on väga varieeruvad – oleneb, millal üritus välja kuulutatakse, kui palju huvilisi tekib ja mida veel retkele juurde pakutakse.“

Teenuse hinna kujunemine

Teele Jairus ütleb, et ta konsulteerib enne hinnakujundust teiste mükoloogidega, et teada saada, milline on hetkel turuhind. Hinda kujundades arvestab ta enda kulusid – sõidukulu, majutus, töötundide arv – ning ka osalejate arvu. „Kui ma pole ammu midagi uut juurde õppinud, siis ma ei tõsta teenuse hinda – oskused mõjutavad samuti hindamist. Hinna üle pean läbirääkimisi tellijaga."

Marje Mürk kommenteerib: „Hind pannakse paika koostöös teenuse tellijaga. See sõltub ajast, osalejate arvust, kui kaugele pean sõitma jne. Võtan vastu tööotsi ka väljaspool oma maakonda, aga näiteks Tallinna ma ei sõida – see võtab liiga palju aega." Mürk ei reklaami ennast aktiivselt, kuid on internetist leitav, mistõttu huvilised leiavad tema kontakti kas Facebooki kaudu või tutvuste abil.

Retkede kestvus

Teele Jairuse sõnul kestab tüüpiline seeneretk umbes 1,5–2 tundi, eriti kui osalejateks on inimesed, kes ei ole harjunud metsas liikuma. Samas korraldatakse ka pikemaid retki, mis võivad kesta 4–5 tundi või hõlmata mitut päeva, kus iga päev külastatakse erinevaid piirkondi.

Osalejate profiil

Küsimusele, millised inimesed seeneretkedel osalevad, vastas Marje Mürk: „Ei ole tüüpilist osalejat, aga üldiselt on inimesed väga vahvad. Seenefestivalidel olen märganud, et minu retkedele tulevad tihti võrukeelsed, eakad ja habemikud. Seenehuvilisi on väga erinevaid."

Tõnu Ploompuu ütleb: „Tasulistel retkedel käivad pigem paremal järjel olevad inimesed, mitte need, kes elavad miinimumpalga peal. Osalejad on üldiselt avatud teadmistele ja natuke haritumad."

Teele Jairus kommenteerib: „Enamasti on osalejateks vanemad inimesed. On ka välja kujunenud püsikülastajad, kes käivad korduvalt – mõni seltskonna, mõni uute teadmiste

pärast. Noori on vähem. Mõned osalejad vaidlevad seeneliikide söödavuse üle, teised on väga õpihimulised.“

Osalejate huvi trendid

Küsiti ka, kas juhendajad on märganud teatud suundumusi või muutusi inimeste huvis seente vastu ehk trende korilaste seas. Irma Zetturi sõnul on inimeste teadlikkus seentest aastatega märgatavalt tõusnud. „Varem ei teatud paljusid liike, nüüd on teadlikkus parem. Retkedel osaleb palju inimesi, kes on varem osalenud näiteks Tõnu Ploompuu või Veiko Kastanje juhendatud seeneretkedel. Paljud tulevad kinnistama olemasolevaid teadmisi või õppima kindlates liikides paremini orienteeruma. On ka neid, kes tulevad teadlikult ühe-kahe uue liigi pärast.“

Teele Jairus märgib, et huvi seente vastu sõltub suuresti seeneaastast ja meediakajastustest. *Kui on hea seeneaasta, toimub rohkem retki ja ka osalejaid on rohkem. Kui aasta on halb, siis vastupidi. Näiteks kui meedias kajastati matsutake leidu Eestis, tuli palju küsimusi selle seene kohta. Mõni telesaade levitas valeinfot mõne liigi kohta ja inimesed tulid retkele, et küsida, kas see on tõsi. On ka neid, kes korjavad liike, et sisestada neid loodusvaatluste andmebaasi*.

Marje Mürgi sõnul pole osalejate seeneeelistustes korduvust ega konkreetseid trende märgata: „Neil on nii huvitav ja nad on huvitatud kõigest. Spetsiifilisi eelistusi või korduvaid küsimusi pole.“

3. 3. Osalusvaatlused

Osalusvaatlustel pöörati tähelepanu sellele, kuidas juhendaja oma teadmisi jagas, milliseid oskusi ta osalejatele õpetas ja kuivõrd olid osalejad valmis tegevustest osa võtma(seente nuusutamine määramise eesmärgil, viljakeha maitsmine, eoslehtede tüübi määramine jne).

Kaasatuse teemad- küsis osalistelt küsimusi seente kohta: mida korjavad, kas tuleb kupatada jne, korjatud seentest näituse loomine, Irma lasi osalistel ise kokku panna.

Esimene osalusvaatlus: Irma Zetturi seeneretk Meenikunnos (15.09.2024)

Esimene osalusvaatlus toimus Irma Zetturi juhendatud seeneretkel Meenikunnos. Üritus oli tasuta ning kestis neli tundi. Kokku osales 26 inimest. Retk algas juhendaja tutvustusega, millele järgnes sissejuhatav seenenäitus kogunemiskohas. Irma rääkis endast ja oma tööst mükoloogina ning tutvustas päevakava. Lisaks oli retkel kaasas kokk, kes pakkus erinevaid seenetoite, mis tõi retkele juurde kulinaarse mõõtme. Üritust korraldas RMK Kiidjärve külastuskeskus.

Osalejate kaasamiseks kasutas juhendaja küsimusi nii teadmiste kontrollimiseks kui ka läbitu kordamiseks (nt „Kas seda seent tuleb kupatada?“, „Mida teie korjasite?“). Samuti arutati seente söödavuse ja toiduvalmistamise teemadel. Olulise kaasamismeetodina lasi juhendaja retke lõpus osalejatel koostada näituse korjatud seentest – osalejad pidid iseseisvalt rühmitama liigid ja looma neile nimesildid, mis soodustas iseseisvat õppimist ja läbitud liikide meeldetuletamist.

Kuna grupp oli suur, hajusid osalejad metsaalale – ainult väike osa (u 5–7 inimest) liikus aktiivselt juhendajaga kaasas. Ülejäänud kas otsisid iseseisvalt seeni, istusid lõkke juures, suhtlesid omavahel või maitsesid pakutud toite. Suure osalejate arvu tõttu tõttu konkurents juhendaja tähelepanu pärast oli märgatav, mis vähendas mõnevõrra osalejate üldist kaasatust.

Teine osalusvaatlus: Marje Mürgi seeneretk Krabi metsas (22.09.2024)

Teine osalusvaatlus leidis aset Krabi metsas, kus seeneretke viis läbi Marje Mürk. Osalemistasu oli 10 eurot, osalejaid oli samuti 26 ning retk kestis kolm tundi. Erinevalt eelmisest vaatlusest liikus kogu grupp retke vältel juhendajaga koos. Marje aktiivne, humoorikas ja isikupärane juhendamisstiil hoidis osalejad hästi koondununa ning lõi retkele sõbraliku ja elava õhkkonna.

Juhendaja kasutas palju kujundlikke ja naljakaid väljendeid, mis aitasid infot meelde jätta (nt sapipuraviku võrdlus erksa pesu ja võrksukkadega). Ta kutsus grupi iga kord enda juurde, kui leidis midagi olulist, ning jagas teadmisi läbi lugude enda seenehuvist, kogemustest seente määramisel ja isegi juhtumitest kiirabis.

Osalejad olid aktiivselt kaasatud: nad esitasid küsimusi seente söödavuse, hoidistamise, retseptide ja juhendaja isiklike eelistuste kohta. Kaasamine toimus ka läbi maitseelamuste – retke lõpus pakuti juhendaja enda marineeritud seeni, mis tugevdas osalejate seotust kogemusega.

Kolmas osalusvaatlus: Tõnu Ploompuu seeneretk Tartu ümbruses (04.10.2024)

Kolmas osalusvaatlus viidi läbi Tõnu Ploompuu juhendatud seeneretkel Tartu lähistel. Retk oli ilma osalustasuta ja kestis kaks tundi, osalejaid oli 16. Võrreldes eelmiste retkedega oli see kõige lühem ja väiksema grupiga, kuid ometi hajusid osalejad kiiresti iseseisvale seenelkäigule. Ainult 3 osalejat liikus pidevalt juhendajaga koos.

Tõnu suunas oma tähelepanu peamiselt väikestele saprotroofsetele seentele, mis vajavad süvenemist ja hoolikat vaatlemist. Söögiseeni kohtati retkel vähe. Ploompuu juhendamisstiil oli tagasihoidlik ja akadeemiline, pigem ootas ta, et osalejad ise tema juurde tuleksid küsimustega. Kuigi selline lähenemine võib sobida iseseisvamatele osalejatele, ei toiminud see antud grupi puhul kuigi hästi – kontakt juhendaja ja osalejate vahel jäi episoodiliseks ning kaasatus üsna piiratud. Ploompuu retk toimus oktoobris, mil ilm oli seente kasvuks juba üsna külm ja ebasoodne. Seetõttu õnnestus vaid vähestel osalejatel korvitäie kaasa korjata.

3.3.1 Korilaste persoonad

Korilaste persoonad koostati intervjuude ja seeneretkel läbiviidud osalusvaatluste põhjal. Töö eesmärk oli mõista erinevate seenekorilaste motivatsioone, ootusi ja eesmärke seenekoriluses, korduvaid iseloomujooni, käitumismustreid ning huviobjekte seente korjamise tegevuses.

Kõige olulisemaks küsimuseks kujunes: „Mida te peate kõige atraktiivsemaks seenekoriluses?“, mille kaudu sai selge pildi sellest, mis inimesi sellise rekreatiivse tegevuse juures kõige enam köidab. Kui ka „Mis on teie ootused ja eeldused antud seeneretke suhtes?“ ehk siis mida inimesed tahavad selle seeneretke käigus saavutada. Intervjuude vastuste ja osalusvaatluste põhjal määratleti eri tüüpi korilasprofiilid ning neile anti vastavad nimetused.

Intervjuud inimestega kirjutati üles Excel tarkvarasse. Seejärel intervjuu vastuste juurde tekitati uued veerud mõistetega, mis osalejad mainisid. Mõistete kategooriateks kujunesid: kulinaaria, hasart, seltskond, silmaring, looduses viibimine, füüsiline aktiivsus ja traditsioonid. Looduses viibimist mainis intervjuus 24 inimest 35-st (68,6%), kulinaariaga seotuid mõisteid mainiti 9 korda (25,7%), seltskonna faktorit mainis 7 inimest (20%), koriluse hasarti mainis 5 inimest (14,3%) ja füüsilist aktiivsust mainis 3 inimest 35-st (8,6%). Kuna inimesed võisid mainida mitmeid erinevaid faktoreid, profiilid võivad kattuda– üks inimene võis kuuluda mitme erineva profiili alla.

Profiilid 8, 9 ja 10 („Korilase seltsiline“, „Uudishimulik algaja korilane“ ja „Kunstiline korilane“) põhinevad eelkõige osalusvaatlustel. Vastavad isikud intervjuus osales vähe kuna nad kvalifitseerunud või ei soovinud. Eriti puudutab see lapsi, keda seeneretkedel sageli kaasa võeti, kuid keda ei küsitletud, kuna uurimuse alguses keskenduti turismiteenuse analüüsile ja intervjueeriti vaid täiskasvanuid (maksuvõimelisi potentsiaalseid kliente). Alles andmete analüüsi käigus tekkis vajadus tuua sisse ka laste roll retkedel, millest sündis „. Korilase seltsilise “ profiil.

Näide 1.

Intervjueeritav 26N54- Marje Mürk osalusvaatlusel tehtud intervjuu, 54-aastane naine
Küsimus: *Mis teeb teie jaoks seenekoriluse atraktiivseks vaba aja tegevuseks?*
Vastus: *Seda on nii raske ühe lausega kokku võtta. Kui mina lähen seenele, siis minu jaoks on päev hästi läinud isegi kui ma ainult 5 seent saan. (*saagi saamine pole eesmärk*). Käin metsas koos õega, see on meie koos veedetud aeg (*seltskond*). Võtame seenelkäiguks terve päeva, kaasa võileivad, kohvi ja korjame seeni. See on koosveedetud aeg, mis loeb.*

Selle vastuse põhjal saab selgelt eristada kolme olulist tegurit: **seltskond, looduses viibimine ja traditsiooniline korduv tegevus**. Samuti on ilmne, et seenesaak ise ei ole vastaja jaoks peamine motivaator, vaid hoopis koosveedetud aeg ja looduse kogemine. Selle põhjal liigitati ta vastava korilasprofiili juurde- looduse nautleja ja seltsiline korilane.

1. Looduse nautleja

Peamine motivaator: Metsas viibimine, värske õhk, looduselamus, vaimne taastumine

Kirjeldus: Looduse nautleja jaoks on seened pigem kõrvalsaadus või lisaeesmärk – oluline on metsas olemise kogemus ise. Ta hindab vaikust, rahu ja lihtsat viibimist looduses. Looduse nautleja jaoks on seenelkäik lihtsalt üks tegevusvõimalus looduses. Seenesaagi saamine ei ole looduse nautleja jaoks prioriteet.

Korduvad märksõnad: loodus, rahu, mets, vaikus, jalutuskäik, taastumine

Tsitaadid: "Seened on põhjus sattuda tihedamini metsa, kui niisama jalutama minna. See, mis võlub, ongi see vaikus, loodus, puhkamine, seened on nagu väikene lisaeesmärk sellele jalutuskäigule..." – **213N52** "Minule meeldib metsas käia, see on meditatiivne tegevus. Otseselt pole saagi saamine, see väiksel määral. Käin metsas selleks, et linnakärast eemale saada ja metsas puhata." – **17N38**

Metsas käimine, võrreldes matkaga, on see vähem pingutusi nõudev, pole vaja planeerida ega palju asju kaasa võtta. Seenel käimine on nii lapsepõlvest saati olnud nii normaliseeritud tegevus, mida ei pea pikalt ette planeerima. Ma lähen lihtsalt tavalisse metsa, kus kasvavad seened ja saan seal olla. Seenele minekule on justkui madalam lävend võrreldes teiste rekreatiivsete tegevustega nt matkaga. – **18N37**

"Mets, mitte seen. Mets on see, mis mind tõmbab, ja seenekorilus on boonus. Seenekorilus iseenesest pole eesmärk, hea on saada seent pannile ja need maitsevad mulle väga, aga metsa minek on peamine tõmbejõud." – **16N62**

2.Teadmiste otsija

Peamine motivaator: Uute teadmiste saamine seenemaailmast, silmaringi laiendamine

Kirjeldus: Teadmiste otsija jaoks on seeneretk eelkõige võimalus õppida. Teda huvitavad kõik seened – mitte ainult söödavad, vaid ka mittesöödavad, haruldased kui ka täiesti tavalised liigid. Ta esitab juhendajale rohkelt küsimusi, soovib mõista seente eripärasid, elupaiku, kasutusvõimalusi ja määramistunnuseid. Tema jaoks on oluline laiendada oma teadmisi ja koguda infot, mida hiljem ise kasutada või edasi jagada. Ta väärtustab harivat kogemust rohkem kui saaki või looduses viibimist.

Korduvad märksõnad: teadmised, õppimine, silmaringi laiendamine, määramine, faktid, mükoloogia

Tsitaadid: „Saada kasvõi üks uus teadmine, vahet pole, kas söögiseen või mitte.“ – **215N37** „Alati on hariv käia teadja inimesega ja uut informatsiooni saada… soovin seda maailma laiendada enda jaoks.“– **213N52** „Mul pole vahet, kas seen on mürgine või mitte – kui ta on huvitav ja ma saan tema kohta midagi uut teada, siis on päev korda läinud.“ – **217N41**

3. Hasartne korilane

Peamine motivaator: Põnevus, avastamine, korilustegevus ja saagi saamine

Kirjeldus: Tema jaoks on seenelkäik justkui jaht- seente leidmine, põnevus ja hasart on võtmesõnad. Seente otsimise protsess, ja ootamatud leiud on korilasele emotsionaalselt ergutavad. Hasartne korilane tahab rohkem aega metsas veeta, seeneretkedel liigub tihtipeale tihtipeale üksinda, et rohkem seeni leida. Enda leitud seenesaagi eksponeerimine teistele on tekitab nendes võidutunde, justkui tegemist on võistlusega. Hasartne korilane suhtub seentesse ja korilusse väga kirglikult ning saagi saamine on tema jaoks väga oluline.

Korduvad märksõnad: hasart, põnevus, leidmisrõõm, võidutunne

Tsitaadid: *"*Metsas on põnev… ja hasart tekib seeni leides, nad on nii ilusad, et kui leiad ühe, siis tahaks neid veel näha." – **212N71**

Seente otsimine. Kas ma võin rääkida väikse loo? Minu mees käis sugulastel külas ja helistas mulle. Tema ütles, et sai sugulastelt seeni kaasa, kas sa tahad seeni, küsis ta minult? Ma ütlesin, et ei soovi. Ta küsis üllatunult miks, sulle ju meeldivad seened. Mina vastasin talle, nojah, aga kõige parem osa selle juures on see, kui ma ise metsas korjan neid. – **216N35**

"Seened kutsuvad, nad on nii ilusad ja huvitavad – punased, kollased, mustad, valged. Ja ka see metsa lõhn, see on kõik nii kena. Isegi kui saaki ei saa, siis tuju on ikka hea, kui ma näen seeni metsas kasvamas*."* – **210N85** *"*See AHHAA efekt, kui leiad seene. Kui on väga palju seeni mingi hooaeg ja sa näed ja leiad neid metsast, siis see tekitab võidutunde." – **25N57**

4. Seenegurmaan

Peamine motivaator: Maitse, hoidised, isetehtud toit, seeneroad ja uued söögiseened

Kirjeldus: Teda ajendab kulinaarne huvi – seened on delikatess, mida ta väärtustab toiduvalmistamise osana. Sageli teeb ta talveks hoidiseid ja naudib teadmist, et on ise korjanud ja valmistanud. Seenegurmaanile meeldib erinevate seente liikidega eksperimenteerida, katsetada uusi maitseid, retsepte ja tuua sisse uusi seeneliike enda toidulauale.

Korduvad märksõnad: maitse, hoidised, seenetoidud, isetehtud, eriline roog

Tsitaadid: "See, et ma lähen talvel keldrisse ja võtan ise tehtud ja enda korjatud seeni." – **215N37** "Looduses viibimine, käimine, metsaseentega saab teha veidi erilisemaid roogasid kui poeseentest." – **11M34**

5. Lapsepõlve korilane

Peamine motivaator: Harjumus, turvalisus, lapsepõlvepraktikad, nostalgia

Kirjeldus: Tegutseb lapsepõlves õpitu põhjal ning ei ole väga vastuvõtlik uutele söögiseentele. Sageli ei tunne vajadust uusi liike õppida, kuigi võib olla avatud teoreetiliselt uutele teadmistele.

Korduvad märksõnad: kindlad liigid, mitte eksperimentaalne, lapsepõlves õpitud liigid

Tsitaadid: "Ma korjan alati tavapäraseid seeni, arvan, et isegi kui ma siit midagi uut teada saan, siis korjan ikka tavapäraselt edasi." – **112N55**

K*orjan seda, mis on lapsepõlves õpitut. Ma võin ka uusi liike õppida aga ma korjan edaspidi ikka seda mis ma kaua tunnen 200%. Ma hakkan kõhklema, kas on ikka õige seen. Mul sõbranna jahib hirmsasti kitsemampleid, kui ma temaga olen, siis ma võtan ka,aga üksinda seenel käies ma neid ei korja, sest minu vanaema ei korjanud.*- **212N71**

6. Seltskondlik korilane

Peamine motivaator: Ühine aeg, jagatud kogemus

Kirjeldus: Metsas viibimine ei ole üksiolemise koht, talle meeldib seenel käia sõprade, pere või juhendajaga – see on tema jaoks sotsiaalne sündmus ja võimalus koos aega veeta. Tihtipeale koos seenele minek on nende jaoks korduv, traditsiooniline sündmus.

Korduvad märksõnad: koosolemise aeg, pere, seltskond, koos õppimine

Tsitaadid: "Seltskond, koos metsa minek on vahva, kui on juhendaja, siis see avardab pilti, aitab paremini mõista, korjata muid seeni, mis tavaliselt*." –* **31N48**

Seda on nii raske ühe lausega kokku võtta. Kui mina lähen seenele, siis minu jaoks on päev hästi läinud isegi kui ma ainult 5 seent saan. (saagi saamine pole eesmärk). Käin metsas koos õega, see on meie koos veedetud aeg, võtame seenelkäiguks terve päeva, kaasa võileivad, kohvi ja korjame seeni. See on koosveedetud aeg, mis loeb. – **26N54**

7. Teadmiste pärandaja korilane

Peamine motivaator: Teadmiste edasiandmine teistele, enesearen g

Kirjeldus: Traditsioonid on olulised, aga samas ollakse huvitatud ka uute teadmiste omandamisest, et neid jagada teistele pereliikmetele või sõpradele. Tihti kaasneb soov kasvatada teiste huvi seenemaailma vastu, et edaspidi saaks korilusega koos tegeleda. Põhineb tihtipeale pere pärimuste õpetamise ja jagamise soovil Seeneteadmiste pärandajateks on tihtipeale vanemad ja vanavanemad.

Korduvad märksõnad: teadmiste edasiandmine, õppimine, perekondlik järjepidevus

Tsitaadid: *Uusi liike õppida. Minul on abikaasa, kellel on ülepaisutatud arvamus minu seeneteadmistest, ta arvab, et ma tean kõike seentest – nii ei ole. Selleks ma ka siia tulin, et saada endale uusi teadmisi, et selle läbi ka tema seenehuvi innustada, tema küsimustele vastata. Seega kui ma oskan tema seeneõhinat elus hoida, see tähendab, et me saame ka perena neid tegevusi koos teha ja aega veeta, edaspidi ka lapsele neid teadmisi õpetada.* – **18N37**

8. Korilase seltsiline

Peamine motivaator: Koosviibimine, mitte tarbimine ega saagikus

Kirjeldus: Korilase seltsiline hindab seenelkäigu juures eelkõige koosolemist ja hetke nautimist. Ta ei pruugi ise seeni eriti korjata, neid ei huvita seened ega tunne neid hästi, kuid tuleb rõõmuga kaasa, kui kutsutakse. Seenekorilus pole tema algatus, vaid pigem osa sotsiaalsest tegevusest – näiteks koos pere või sõpradega looduses viibimine. Nende seas on sageli lapsed, partnerid, eakad, liikumisraskustega kaaslased kui ka seenekorilaste autojuhid, kes toetavad ühiskorilust, kuid ei pea seeni ega saagi saamist oluliseks.

Märksõnad: seltskond, kaasaminemine, jalutuskäik, pere, vaba aeg

Tsitaat: Osalejalt **22N79** küsiti, kas ta käib ka iseseisvalt seenel, millele vastati ”Kui abikaasa ja poeg kaasa võtavad”

9. Uudishimulik algaja korilane

Peamine motivaator: Uute teadmiste ja oskuste omandamine, seente tundma õppimine
Kirjeldus: Selle profiili esindajad on huvitatud seente maailmast, kuid tunnevad end selles algajatena. Tihtipeale neil ei ole palju eelnevaid seeneteadmisi, näiteks puudus seeneliikide õpetus pereliikmete poolt. Nad tulevad seeneretkele uudishimust ja soovist õppida seeni tundma, ohutult katsetada ja laiendada oma senist teadmistepagasit. Nad kuulavad tähelepanelikult juhendajat, küsivad palju, lootes neid oskusi omandada. Uudishimulik algaja korilane naudib teadmiste saamist rohkem kui saaki. Tihtipeale on väga huvitatud kõike katsuma, maitsma ja nuusutama. Tihtipeale pärast retke küsib korratud liike üle ja seenekirjandust, kuna uudishimulik algaja on seenekoriluses uus, on tal hirm mürgistuste ja austus seente vastu säilinud, nad ei ole enesekindlad enda määramisoskustes ning enda seeneteadmisi hindasid intervjuus madalalt.

Märksõnad: õppimine, uued liigid, teadmistejanu, juhendamine, kogemuse laiendamine, katsetamine, ebakindlus

Tsitaat: *Raamatu järgi mina ei julge väita et see on see seen mida korjata. Juhendajaga on sedasi et ma saan kohe siin metsa alt võtta, õige kasvukoht ja kõik olemas, seene ja selle kohta täpsustust küsida. Muidugi ka see et saada kinnitust mõndadele seentele milles ma väga kindel ei ole. On varem nii juhtunud et toon seened koju milles ma väga kindel ei ole ning need söömata jätnud, nüüd on mul võimalus teadjalt nende kohta küsida, neid näha, katsuda, nuusutada ja tundma õppida. Minu jaoks n tähtis just see füüsiline kontakt seenega.*- **26N54**

10. Kunstiline korilane

Peamine motivaator: Esteetiline ja loominguline väärtus, käsitöö

Kirjeldus: Kunstilise korilase tähelepanu köidab seente välimus: värvid, kuju, kasvukoht ja nende inspireeriv olemus. Ta võib seeni pildistada, visandada või korjata neid käsitöö, loovtöö või loodusvaatluse eesmärgil. Hindab esteetilise väärtusega seeneliike ja metsi. Mõni kunstiline korilane korjab seeneliike, millest saaks edaspidi midagi teha, nt värviseened. Toit või saak pole tema jaoks niivõrd oluline, pigem naudib ta looduse ja seente ilu ning sellest saadavat kunstilist kogemust.

Märksõnad: fotograafia, visuaal, käsitöö, loovus, esteetika, loodusinspiratsioon, metsailu

Tsitaat: "Seened kutsuvad, nad on nii ilusad ja huvitavad – punased, kollased, mustad, valged. Ja ka see metsa lõhn, see on kõik nii kena. Isegi kui saaki ei saa, siis tuju on ikka hea, kui ma näen seeni metsas kasvamas." – **210N85**

4. ARUTELU

4.1. Eesti mükofiilsus

Seenekorjamine on oluline osa Eesti kultuuripärandist, ajaloost ning toidukultuurist.

Peatükkides 1.1 „Seenekoriluse ajalugu Eestis“ ja 1.2 „Eestlaste uskumused ja suhtumine seentesse“ käsitletud info põhjal võib järeldada, et eestlastel on olnud seentega pikk ja ajas muutuv suhe. Varasem mükofoobne hoiak on järk-järgult asendunud laialdase huvi, koriluse ja seente kasutamisega. Alates 20ndast sajandist võib Eesti ühiskonda iseloomustada kui mükofiilset – seente korjamine on muutunud tavapäraseks vaba aja veetmise viisiks, millel on nii majanduslik, loodushariduslik kui ka rekreatiivne väärtus. Seenelkäik on Eesti elanike seas levinud tegevus, mida tihti harrastatakse koos pereliikmetega ja mille traditsioon kandub edasi põlvkondade vahel. 2011. Aasta RMK andmetel käis 52% Eesti elanikkonnast metsas marju või seeni korjamas, neist omakorda 89% tegeles konkreetselt seente korjamisega (Kaldaru, 2011). Uurimistöö käigus läbi viidud intervjuud näitavad, et enam kui 91% vastanutest tegeleb seenekorilusega ning tunnevad huvi seentega seotud tegevuste vastu.

Lisaks selgus uuringus, et vastajad koguvad toiduseeni vähemalt kümnest erinevast seenerühmast. Mitmekesine seente tarbimine toiduks on üks mükofiilse ühiskonna tunnuseid.

Kokkuvõtlikult võib väita, et Eesti ühiskonda iseloomustab süvenev mükofiilia, mille aluseks on ajalooline kogemus, rahvapärimus, keelekasutus, tarbimisharjumused ning loodusteadlik eluviis.

4.2. Retkede juhtimine

Seeneretkedel ei ole võimalik moodustada täiesti homogeenset osalejaskonda, kuna inimeste huvid, motivatsioon, ootused, oskused ja teadmiste tase varieeruvad märgatavalt.

Juhendajate intervjuude ja osalusuuringute põhjal võib järeldada, et ülekaalus on 40+ vanuses naised, kes moodustavad valdava osa osalejatest. Peatükis 3.3 kirjeldatud korilasprofiilide analüüsist selgub, millised on peamised huvid ja motivaatorid seenekoriluses osalemiseks. Selline jaotus on oluline lähtekoht, et edaspidi saaks turundada seeneturismi sihtrühmapõhiselt ning kujundada teenuseid kindlale huvigruppidele vastavalt.

Osalejate aktiivne kaasamine mängib retkede õnnestumises keskset rolli. Kõik uuritud juhendajad esitasid osalejatele küsimusi, kuid kõige tulemuslikum oli see siis, kui juhendaja väljaütlemised ja küsimused alustasid arutelu, mitte ei piirdunud pelgalt faktiteadmiste kontrolliga. Teemad, mis puudutasid seente söödavust, töötlemist või toiduvalmistamise viise, pakkusid osalejatele enim võimalusi oma kogemuste jagamiseks ja teadmiste avardamiseks. Praktiliste ülesannete rakendamine soodustas samuti osalejate sügavamat kaasatust. Näiteks Irma retkel korraldatud seenenäituse koostamine võimaldas osalejatel teadmisi kinnistada ning iseseisvalt tegutseda. Olulist rolli mängisid ka sensoorsed kogemused ja isiklikud lood. Seenetoitude degusteerimine ning juhendajate enda kogemustele toetuvad jutustused (Irma Zettur ja Marje Mürk osalusvaatlus) aitasid luua usalduslikku õhkkonda ja suurendasid retkede emotsionaalset mõju.

Grupi suurus ja liikumise struktuur mõjutasid otseselt retkede kulgemist. Suuremad grupid, näiteks 26 osalejaga Irma Zetturi osalusvaatlus, nõuavad juhendajalt selget juhtimist ja tegevuste struktureerimist. Vastasel juhul hajub osalejate tähelepanu ning kaasatus väheneb. Samas ei pruugi ka väiksem grupp tagada paremat osalust, kui puudub selge suunamine või ülesannete jagamine, näiteks võib tuua Tõnu Ploompuu retke osalusvaatluse. Ka seente viljakehade olemasolu retke ajal omab mõju osalejate kaasatusele ja tähelepanule, kuna huvipakkuvate leidude nappus võib vähendada motivatsiooni ning kaotada osalejate tähelepanu. Kõige edukamaks osutus retk, kus liikumine toimus ühtse grupina, kus leiti rohkelt seeni ning juhendaja juhtis kindlakäeliselt programmi, nagu ilmnes Marje Mürgi juhendatud retke puhul.

Tuleviku seeneretkede kavandamisel tuleks eelistada struktureeritud formaati, kus juhendaja roll on selgelt nähtav ning ta suunab nii grupi liikumist kui ka tegevusi. Liialt vaba ülesehitus vähendab osalejate tähelepanu ja retke õpielementi. Oluline on kasutada mitmekesiseid

kaasamisvõtteid, mis hõlmavad nii küsimusi, praktilisi tegevusi, meelelisi kogemusi kui ka lugusid ja huumorit. Need loovad emotsionaalset sidet ja suurendavad osalejate tähelepanu. Optimaalne grupi suurus jääb alla 20 osaleja, mis võimaldab säilitada vahetu kontakti juhendaja ja grupi vahel.

Kolme erineva seeneretke põhjal saab tuua esile erinevad kaasamisstiilid ning nende mõju osalejate aktiivsusele ja õppimisele. Kuigi kõik retked olid sisukad ja juhendajad kompetentsed, mõjutas kaasamisviis oluliselt, kuivõrd osalejad retkel osalesid, kui palju nad õppisid ning kui ühendatuna nad end grupiga tundsid. Kui korilusretke ajal on seeni vähe, muutub osalejate huvi hoidmine juhendajate jaoks keerulisemaks. Seetõttu võib ka retke üldine õnnestumine suurel määral sõltuda seenehooajast, mida suuresti mõjutab ilmastik.

4.3. Seeneturismi atraktiivsus ja potentsiaal Eestis

Seenekorilus on Eestis jätkuvalt populaarne ja kultuuriliselt tähenduslik tegevus. RMK uuringute ning meedias ja sotsiaalvõrgustikes leiduva rohke seeneteemalise sisu põhjal võib järeldada, et huvi seente vastu on laialdane ja aktiivne. Sotsiaalmeedia gruppide liikmeskonnad, seenetundmise töötoad ja erinevad harivad algatused viitavad sellele, et seenekorilus ei ole ainult praktiline toiduhankimise viis, vaid osa laiemast loodushoidlikust ja identiteedipõhisest eluviisist.

Uuringus osalenud 35 inimesest oli 12 (umbes 34%) varasemalt osalenud juhendatud seeneretkel. See näitab, et sellised ettevõtmised pakuvad osalejatele väärtuslikku ja meeldejäävat kogemust, mis suurendab ka valmisolekut edaspidi taas osa võtta. Samuti aitavad need retked tõsta teadlikkust seentest ja looduskeskkonnast laiemalt. Huvitav tähelepanek oli, et mitmed osalejad hindasid oma seenetundmise taset pärast retke madalamaks kui enne, mis viitab enesekriitika kasvule. Näiteks ütles üks osaleja: „Praegu kui ma Irmat kuulan, siis ma ei tea kohe mitte midagi, seega 3“ (16N62). Selline enesekriitiline hinnang võib olla oluline motivaator edasiseks õppimiseks ja korduvaks osalemiseks seeneretkedel. Osalejad koodiga 14N33 ja 15N55 vastasid, et nemad käivad juhendatud seeneretkedel iga aasta, et värskendada enda seenemälu.

Lisaks juhendatud kogemusele käib 24 vastanut (umbes 69%) regulaarselt iseseisvalt seenel. Veel 8 inimest vastasid, et ei käi sageli seenel, kuid väljendasid selget huvi juhendatud retkede vastu – eriti juhul, kui need pakuvad lisaks praktilisele tegevusele ka hariduslikku või kogemuslikku väärtust. Seega võib öelda, et 91,43% vastanutest on mingil moel huvitatud seenekorilusega seotud tegevustest.

Kokkuvõtlikult võib väita, et Eestis on olemas tugev ja mitmekesine sihtrühm loodushuvilistest, kes on potentsiaalsed seeneturismi tarbijad. Juhendatud seeneretkede pakkumine võiks olla suunatud nii algajatele teadmishimulistele kui ka kogenud korilastele, kes soovivad oma oskusi süvendada. Kuigi korralduslikud piirangud – nagu hiline teavitus ja kohtade piiratus – võivad vähendada osalust, lisavad need retkedele eksklusiivsust ja väärtust, suurendades seeläbi ka nende atraktiivsust.

Poolstruktureeritud intervjuude tulemused andsid väärtusliku ülevaate seeneretkede korraldamisest Eestis ning aitasid selgitada sihtrühmade ootusi ja vajadusi. Kogutud andmestik pakub tugeva aluse edasisteks arendusteks, olgu selleks nišitoodete pakkumine välisturistidele, hooajaliste ürituste arendamine või hariduslike teenuste laiendamine loodusturismi vallas.

4.4. Seenetundmise ja ohutuse aspektid seeneretkel

Seeneretkede korraldamisel arvestada mitmete oluliste ohutus- ja sisuküsimustega, mis on seotud nii seente määramise, osalejate liikumisvõime kui ka looduses orienteerumisega.

Eesti loodus pakub väga liigirikast seenemaailma, mis muudab seenetundmise väljakutseks ka kogenud korilastele. Seente määramise keerukus suurendab vajadust seenehariduslike ürituste vastu. Uuringus osalenud märkisid sageli, et pärast juhendatud retke tundsid nad oma teadmistes ebakindlust - hindasid enda seeneteadmisi madalamalt kui enne. See ei pruugi olla negatiivne tulemus, vaid viidata hoopis osalejate teadlikkuse kasvule seente määramise keerukusest, seente liigirikkusest ja vajadusest olla ettevaatlik. Nagu kogenud seeneretkede juhendaja Marje Mürk seeneretkel pidevalt rõhutas: „*Loll olla ei ole häbiasi, aga enesekindel loll on olla eluohtlik*.“

Juhendatud seeneretked täidavad olulist hariduslikku ja ohutusfunktsiooni. Juhendajad aitavad osalejatel mõista, millised riskid võivad kaasneda iseseisva seente korjamisega, ning õpetavad kuidas seeni õigesti määrata. Juhendaja roll ei piirdu üksnes teadmiste jagamisega, vaid hõlmab ka osalejate suunamist, võimalike ohtude ennetamist ja turvalise õppekeskkonna tagamist. Oluline on, et inimesed mõistaksid: seente määramisel ei piisa välimusest või värvist, tähelepanu tuleb pöörata kõigile tunnustele.

Lisaks teadmistele tuleb seeneretkede korraldamisel arvestada ka maastikul liikumise eripäradega. Osalejad hajuvad metsas, et iseseisvalt seeni otsida, mis võib mõnele kaasa tuua ebakindlust või raskusi, eriti kui puudub varasem kogemus metsas liikumisel. Seetõttu peetakse oluliseks valida retkede toimumiseks kergesti ligipääsetavad, läbipääsetava maastikuga ja hästi eristuvate piiridega metsad. Näiteks Irma Zettur põhjendas oma seeneretke metsavalikut: "*Valisime selle seetõttu kuna siin on raske inimestel ära kaduda- ühel pool on raba, metsatuka ümber on puidust matkarada ja teisel pool metsa tuleb autotee. Ühtlasi see mets on hea kuna see on kergesti läbitav maastik ja isegi need kes tulevad linnast, pole väga kogenud metsas käijad, et kardaks siin ringleda."*

Turvalisuse tagamiseks on oluline, et enne retke antakse osalejatele juhised, kuidas metsas käituda, milliseid seeni võib korjata ning kuidas hiljem oma korje üle kontrollida. Kuigi lõplik vastutus seente tarbimise eest jääb osalejale endale, saab juhendaja märkimisväärselt kaasa aidata, et eksimusi ei juhtuks.

Kokkuvõttes saab öelda, et kuigi seenetundmist saab õppida kirjalikest ja veebis kättesaadavatest allikatest, siis juhendatud seeneretked lisavad osalejatele oma meeltega tajutava kogemuse (lõhn, maitse ja viljakehade katsumisega seotu) liikide õppimisel. Juhendatud retked aitavad osalejatel saavutada paremat arusaamist loodusest, suurendavad ohutust ning aitavad ennetada ohtlikke olukordi seente tarbimisel.

KOKKUVÕTE

Uurimistöö annab ülevaate seenekorilusest kui vaba aja veetmise võimalusest ning seeneretkedest kui ühest seeneturismi teenuse vormist. Töö keskendub sellele, miks inimesed seeneretkedel osalevad ja millised tegurid motiveerivad neid seenekorilusega tegelema. Tulemustele tuginedes võib väita, et inimesi motiveerib seenekorilusega tegelema mitmed põhjused, sealhulgas looduses viibimine, huvi seentega kokkamise vastu, seltskond, liikumine, hasardi tunne ning traditsioonid. Kõige sagedamini mainiti motivaatorina looduses viibimist, mida nimetas 68,5% vastanutest. Seente kulinaarset väärtust tõi välja 25,7% ja seltskondlikku aspekti 20% vastanutest. See viitab sellele, et seenekorilus on hinnatud rekreatiivne tegevus, mis ühendab looduse, traditsioonid, sotsiaalsed suhted ja praktilised oskused.Seenekorilusel kui turismiteenusel on Eestis suur potentsiaal. See ühendab endas teadmisi seentest ja looduskeskkonnast, kohalikke toidutraditsioone ja kultuurilugusid, aga ka liikumist, looduses viibimist ja käelist tegevust.

Juhendatud seeneretked pakuvad inimestele väärtuslikke kogemusi ning nende vastu tuntakse rohkelt huvi. Seeneretkedel osalevad inimesed väga erineva tausta, motivatsiooni ja teadmiste tasemega. Uurimistöö käigus eristati kokku kümme selgelt eristuvat korilasprofiili, mis peegeldavad osalejate mitmekesiseid ootusi ja huve. Läbi viidud uuring annab seeneretkede korraldajate parema ülevaate, kuidas sisu kohandada vastavalt sihtrühma ootustele ja huvidele.

Samas piirab seeneretkede kui turismiteenuse arendamist asjaolu, et paljud inimesed ei ole valmis selle eest vastavalt maksma. Seetõttu on oluline teenust sihipäraselt turundada, tõsta selle väärtust, leida toetavaid rahastusvõimalusi, või leida kõrgema maksevalmidusega sihtgruppe. Seeneretked ei paku ainult vahetut looduselamust, vaid täidavad ka olulist hariduslikku eesmärki – aidates osalejatel suurendada oma loodusteadlikkust ning õppida tundma seente ohutut korjet ja tarbimist.

Seeneretkede juhendamisel tuleks tulevikus eelistada selge ülesehitusega vormi, kus juhendaja roll on nähtav ja ta suunab nii liikumist kui tegevusi. Soovitav on kasutada

erinevaid kaasamisviise, näiteks küsimusi, praktilisi ülesandeid, looduskogemusi, lugusid ja huumorit, et muuta retk osalejate jaoks huvitavaks ja meeldejäävaks.

ALLIKALOEND

Alutaguse Matkaklubi (s. a.). Seeneretk. [veebileht]. https://www.matkaklubi.ee/services/seeneretk/ (vaadatud 17.05.2025).

Apollo raamatupoe kataloog. https://www.apollo.ee/et/catalogsearch/result?q=seen&price=0-190&category_id=5 (09.05.2025).

Belichenko, O. (2022). Setos pick russola and purovik. Études finno-ougriennes. https://journals.openedition.org/efo/21868

Bratman, G. N., Anderson, C. B., Berman, M. G., Cochran, B., de Vries, S., Flanders, J., ... & Daily, G. C. (2019). Nature and mental health: An ecosystem service perspective. Science Advances, 5(7), eaax0903. https://doi.org/10.1126/sciadv.aax0903

Delfi. (28.08.2023). Kust saaks seeni? Seenekohtade kiivalt saladuses hoidmine on kohati nagu rahvussport. Omamaitse. https://omamaitse.delfi.ee/artikkel/120226692/kust-saaks-seeni-seenekohtade-kiivalt-saladuses-hoidmine-on-kohati-nagu-rahvussport

Eesti.ee. (s.a.) Liikumine looduses ja igaüheõigus. https://www.eesti.ee/eraisik/et/artikkel/eluase-ja-keskkond/looduskaitse/liikumine-looduses-ja-igaueheoigus

Eesti Loodusmuuseum. (2023). 61. seenenäitus. https://loodusmuuseum.ee/en/exhibitions/61st-mushroom-exhibition

Indve, I. (14. 08. 2024). Mine metsa! Nii palju seeni! Seenehuviline Marje Mürk: enesekindel loll olla on eluohtlik. Õhtuleht. https://www.ohtuleht.ee/1112673/mine-metsa-nii-palju-seeni-seenehuviline-marje-murk-enesekindel-loll-olla-on-eluohtlik

Jalinik, M., Pawłowicz, T., Borowik, P., & Oszak, T. (2024). Mushroom picking as a special form of recreation and tourism in woodland areas—A case study of Poland. Forests, 15(3), 573. https://doi.org/10.3390/f15030573

Jürgenson, A. (2005). Seened kultuuriloos (lk 21–39). Argo.

Kaldaru, H. (2011). Marjade ja seente korjamine. Riigimetsa Majandamise Keskus. https://media.rmk.ee/files/Marjade%20ja%20seenete%20korjamine.pdf

Keskkonnainfo andmebaas LVA. https://lva.keskkonnainfo.ee (09.05.2025).

Kingisepp, V.-L. (2001). Eesti keele esimestest kirjapanekutest ja kirjaviisidest. Oma Keel, 1, 7–12. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2001_1/OK_2001-1_01.pdf

Kunder, J. (1881). Looduse õpetus. 2. raamat, Taimede riik. Tartu: Schnakenburg. https://www.digar.ee/id/nlib-digar:101567

Kuresoo, R. (2022). Eesti mets läbi aegade. Tuglas.fi. https://www.tuglas.fi/eesti-mets-läbi-aegade

Kõomägi, R. (2018). Seeneturismi potentsiaal ja kitsaskohad Eestis. Magistritöö. Eesti Maaülikool: Põllumajandus- ja keskkonnainstituut. Tartu. 43 lk. https://dspace.emu.ee/server/api/core/bitstreams/56707c9a-aebd-4959-b16c-18458e039fae/content

Lepik, E. (1936). Seentest, nende tarvitamisest ja seenmürgistustest. Seente erinäituse puhul. Tartu näituse kataloog, 4.–7. septembrini 1936, 60–63.

Loodusveeb. (2022). Seened – metsade varandus. https://www.loodusveeb.ee/en/themes/gifts-nature/mushrooms

Martin, M. (12. detsember 2021). Eesti rekordseeneline jätkab uhket seeriat. – Postimees. https://www.postimees.ee/7407003/eesti-rekordseeneline-jatkab-uhket-seeriat (09.05.2025).

Martínez de Aragón, J., Riera, P., Giergiczny, M., & Colinas, C. (2011). Value of wild mushroom picking as an environmental service. Forest Policy and Economics, 13(6), 419–424. https://doi.org/10.1016/j.forpol.2011.05.003

OpenAI. (2025). ChatGPT (v4-turbo), suur keelemudel. https://chat.openai.com/chat (16.05.2025).

Paal, T. (2025). Metsamarjade ja seente varud ning kasutamine Eestis. https://s3.emu.ee/emuweb/emuweb/s3fs-public/2025-03/mets_31-15.pdf

Peintner, U., Schwarz, S., Mešić, A., Moreau, P.-A., Moreno, G., & Saviuc, P. (2013). Mycophilic or mycophobic? Legislation and guidelines on wild mushroom commerce reveal different consumption behaviour in European countries. PLOS ONE, 8(5), e63926. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0063926

Prozes, J. (2023). Eestlaste ja teiste soome-ugri rahvaste söögiseente kultuur. https://folkloorinoukogu.ee/uudised/eestlaste-ja-teiste-soome-ugri-rahvaste-soogiseente-kultuur/

Pädaste Mõis (s. a.). Seeneretk ja jalutuskäik metsas. [veebileht]. https://padaste.ee/et/event/mushroom-picking-nature-walk/ (vaadatud 17.05.2025).

Pärtel, K. (2024). Eesti looduseuurijate seltsi mükoloogiaühing: 60 aastat seeneuurijate sümbioosi. Eesti Loodus, 2/2024, 42–47. https://www.loodusajakiri.ee/eesti-looduseuurijate-seltsi-mukoloogiauhing-60-aastat-seeneuurijate-sumbioosi/

Rahva Raamatu kataloog. https://rahvaraamat.ee/et/s?language=et&page=1&subCategoryIds=173&subCategoryIds=180&subCategoryIds=1102&subCategoryIds=178&subCategoryIds=179&subCategoryIds=1061&subCategoryIds=347&subCategoryIds=292&subCategoryIds=211&subCategoryIds=1015&subCategoryIds(09.05.2025).

Ramst, U. (2012). 50 seenenäitust Eesti loodusmuuseumis. Eesti Loodus, 63(9), 54–57.

RMK. (2023). Mükoloogid jagavad riigimetsas seenetarkust. https://rmk.ee/uudised/uudis/mukoloogid-jagavad-riigimetsas-seenetarkust

Sepp, K., Lõhmus, A., & Sooväli-Sepping, H. (Toim.). (2020). Kuidas inimesed Eesti looduskeskkonda kasutavad? In Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud. Eesti inimarengu aruanne 2019/2020 (lk 137–148). Eesti Koostöö Kogu.

Thesleff, A. (1897). Kodumaa seened: Tähtsamate kodumaal kaswawate söödawate, kahjulikkude ja kihwtiste seente wõrdlew tundmine ja söödawate seente täielik tarwitamine (J. Spuhl-Rotalia, toim.). Eesti Kirjandusmuuseum. https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:100503

Visit Estonia. (s. a.). Berry and mushroom picking trips in the Peipsiveere Nature Reserve. https://visitestonia.com/en/nature-tours-in-estonia-berry-and-mushroom-picking-trips-in-the-peipsiveere-nature-reserve (vaadatud 17.05.2025)

Visit Setomaa. (s. a.). Seto köök. https://visitsetomaa.ee/et/seto-kook (vaadatud 09.05.2025).

LISAD

Lisa 1. Osalusvaatluse protokoll, täitmata

Juhendaja, kuupäev, teenuse hind	
Kestvus-	
Asukoht, metsatüüp	
Ilm	
Grupi suurus, sooline koosseis	
Vanuseline koosseis 0-15; 16- 30; 31-50; 51 +	
Kui paljud on juhendatud seeneretkel esimest korda?	
Kui paljud on pärit samast maakonnast?	
“Silmade sära indeks” - kuidas grupp kuulab	
Juhendaja grupi kaasamine, nt arutelud ja küsimused	
Seeneretke läbiviimise kava ja strateegia	
Juhendaja tutvustus, läbitavad teemad ja oskused	
Läbikäidud liigid	

Lisa 2. Intervjuu meili teel Kiidjärve külastuskorraldusosakonna teabejuhiga

Täname päringu ning huvi eest RMK loodushariduslike tegevuste vastu!
Kuna Teie kirjast ei selgu, kas saadate sarnase päringu ka teistele RMK külastuskeskustele või mitte, siis täpsustame igaks juhuks, et käesolevate vastuste osas saame esindada vaid Kiidjärve külastuskeskust ning jagada vaid konkreetselt meiega seotud infot.

Kui palju inimesi osaleb tavaliselt seeneretkel?
- Retkel osalejate hulk jääb eelregistreerumise põhjal enamasti 40-50 vahele. Oleneb, mitu juhendajat meil on pakkuda ehk mitu gruppi loodusretkeks saame moodustada. Tihti liitub jooksvalt meie tegevustega ka kohapeal looduses liikujaid, mistõttu kasvab osalejate arv nende võrra. 15.09.2024 toimunud seeneretkel metsas osales 37 inimest, lõkkekoha juurde kokkupandud seenenäitusest ning aruteludest sai osa 81 inimest.

Kuidas on lood seeneretkete osalusgruppide täituvusega? Kas teie hinnangul on seeneretkede vastu suur kogukondlik huvi?
-Huviliste hulk on seeneretke vastu pigem suur kui väike ning gruppide täituvusega probleeme ei teki. Kogukondliku huvi ei saa väga täpselt kommenteerida, kuna RMK ei kogu andmeid selle kohta, kust inimesed sündmusele kohale tulnud on. Mõne osalejaga kohapeal vesteldes on kujunenud aga arusaam, et rohkem on pigem mittekohalikke inimesi.

Mitu seeneretke te ühe aasta jooksul korraldate? Kas see arv on aastate jooksul muutunud (kasvanud või vähenenud) ning mis põhjustel?
-RMK Kiidjärve külastuskeskus korraldab aastas ühe seeneretke ja see arv ei ole aastate jooksul muutunud, kuna oleme pigem rõhku pannud sellele, et aasta lõikes erinevate teemadega loodushariduslikke sündmusi läbi viia. Paaril korral on ilmastikutingimustest tulenevat ka seenepäev ära jäänud.

Mis aastast alates olete seeneretki korraldanud?

-Seeneretkede järjepidevust ei oska kahjuks väga täpselt kommenteerida, kuna keskuse juhid on aja jooksul muutunud ning koroonaviiruse aastatel me sündmusi üldse ei korraldanud. Alates 2018-st aastast oli 2024 aastal toimunud seenepäev planeeritutest viies, tegelikkuses toimunult kolmas, kuna kaks korda jäi seenepäev ilmastikuolude tõttu ära (ühel aastal oli suur torm, teisel põud).

Milline on Loodusega koos seeneretkede peamine eesmärk?

- Vahendada spetsialistide ja meie oma inimeste teadmisi/kogemusi seeneliikide (s.h kaitsealuste liikide) ja nende tunnuste kohta ning õppida üheskoos määrama eestimaiseid seeneliike. Mõista seente toiduks tarvitamise ohutuid viise ning võimalusi. Jagada teadmisi seente rollist meie ökosüsteemi toimimises.

Kuidas kujuneb seeneretke osalustasu hind?

-Enamasti on RMK loodushariduslikes sündmustel osalemine inimetele tasuta. Mõnel korral on väike rahaline panus aga siiski asjakohane, tavaliselt on see materjalide või sündmuse lõpus pakutava supi-pirukate eest, mille tarbeks siis sümboolse osa kogume osalejatelt.

Lisa 3. Intervjuu meili teel VVV

- Kui palju inimesi osaleb tavaliselt seeneretkel? - 20-30
- Kuidas on lood gruppide täituvusega? Kas teie hinnangul on seeneretkede vastu suur kogukondlik huvi? Üldjuhul täituvad
- Mitu seeneretke te ühe aasta jooksul korraldate? Kas see arv on aastate jooksul muutunud (kasvanud või vähenenud) ning mis põhjustel? - korraldame igal aastal ühe
- Mis aastast alates olete seeneretki korraldanud? vähemalt 10 aastat, võib-olla rohkem...
- Milline on Vapramäe-Vellavere-Vitipalu seeneretkede peamine eesmärk? Kas tegemist on loodushariduslikku ettevõtmisega või pigem turismiteenusega? - loodushariduslik
- Kuidas kujuneb seeneretke osalustasu hind? - harjutame tasuma, 2024. oli esimene tasuline. Varem oli tasuta.
- Kas Teie kogute seeneretkedel osalenute tagasisidet? Kas minul oleks võimalik nendele ligi pääseda? Osalenute nimed ja isikuandmed ei ole minu huvides, äkki on võimalik need sisust välja sorteerida, et saaksin inimeste arvamust, kogemust ja soovitusi retke kohta lugeda? Ma ütlen ausalt, mul ei ole hetkel aega tegeleda sellega, et otsida ülesse varasemad tagasisidevormid. ma vist eelmisel aastal ei kogunud neid. Kui meid töötas rohkem, siis oli teine lugu. Hetkel on meil tipphooaeg ja kahjuks me ei saa lisakohustusi endale võtta.
  tervitades Gea Loodusmajast

Lisa 4. Vaatlusprotokoll Irma Zettur

Juhendaja, kuupäev, teenuse hind	Irma Zettur; 15. september 2024; tasuta
Kestvus-	11:00–15:00 (4 tundi)
Asukoht, metsatüüp	Räpina-Värska puhkeala, Liipsaare mets
Ilm	Päikseline, 23-26 kraadi
Grupi suurus, sooline koosseis	26 inimest: 6 meest, 20naist
Vanuseline koosseis 0-15; 16- 30; 31-50; 51 +	0-15- 4 16- 30- 7 31-50- 9 51 + - 6
Paljud on juhendatud seeneretkel esimest korda?	16
Paljud on pärit samast maakonnast?	kõik enamasti Tartu, Põlvamaa Võru
Silmasära indeks- kuidas grupp kuulab	Kuna grupp oli suur (26 osalejat), tähelepanu oli haihtunud– juhendaja ümber koondus väiksem seltskond, kes esitas aktiivselt küsimusi ja osales aruteludes. Samal ajal viibis osa osalejatest lõkkeplatsil, jalutas metsas või otsis iseseisvalt seeni. Suure grupi puhul oli keeruline kõigi tähelepanu ühtlaselt hoida, mistõttu aktiivseid kuulajaid oli vähem.
Juhendaja grupi kaasamine- nt arutelud ja küsimused	Küsimuste vastamine, söögisoovitused ja arutelu. Retk algas sellega, Irma rääkis enda tööst ja tutvustas ennast. kogunemiskohta oli juba üles pandud väike seenenäitus, millest juhendaja rääkis- kollane kukeseen, kivipuravik, sapipuravik jne. Korraldustiimist olid kaasas veel 3 inimest- ürituse looja, kohalik metsatundja ja kokatädi. Peale

	enda, minu ja päevaplaani tutvustamist mindi seenele. Lepiti kokku aeg mil kõik laagriplatsis kohtuvad. Suurem osa läks omapäi metsa seenele, ainult väike grupp liikus juhendajaga, u 5-7 inimest.
Seeneretke läbiviimise kava ja strateegia	Kell 11- 11.30 päevakava tutvustus ja seenenäitus Kell 11.30-13.00 seeneretk Kell 13.00-15.00 Päev oli hästi organiseeritud: esmalt seenenäitus ja tutvustus, seejärel iseseisev seenelkäik, ning lõpuks ühine määramine ja meisterdamine (käpajälgedega puumedaljonid). Lõpus toimus seenetoitude degusteerimine.
Seente tutvustus retkel ja juhendaja oskused ja oskused	Irma Zettur jagas rikkalikult infot söögiseente kohta, kasutas nimesilte ja praktilisi näpunäiteid. Tema jutt oli asjatundlik ja selge, kuid mõned osalejad märkisid, et aeg-ajalt kasutati liigspetsiifilist erialakeelt, mis võis osa kuulajaid segadusse ajada. Positiivsena tõsteti esile tema ladus esinemine ja huumorimeel.
Läbikäidud liigid	hele timpnarmik, sapipuravik, pomerantspravik, soomustindik, kasepuravik, kollakas kukeseen, valge puravik, palupuravik, harilik kukeseen, suur sirmik, roheline sametpuravik, kitsemampel, ere pilvik, tuhmuv pilvik, tõmmuriisikas, tavariisikas, külmaseen, kuldriisikas, mage pilvik, pihkane liimik, kuuse-põdramokk, soopilvik, tavariisikas, tuviheinik, liivtatik, lehmatatik

- **Struktureeritud päevakava** - tasakaal õppimise, kogemuse ja puhkuse vahel (nt meisterdamine, toitude degusteerimine, määramine).
- **Grupi suurus mõjutas kuulamist** – aktiivselt kaasatud oli pigem väiksem osa osalejatest, kes hoidsid juhendajaga kontakti.
- **Juhendaja oli asjatundlik, humoorikas ja hea rääkija**, kuid mõned keerulisemad mükoloogia terminid vajaksid paremat selgitamist osalejatele.

Lisa 5. Vaatlusprotokoll Marje Mürk

Juhendaja, kuupäev, teenuse hind	Marje Mürk; 22. september 2024; osalustasu 5 eurot inimese kotha, päevakeskus rahastas väljasõitu
Kestvus-	11:00–14:00 (3 tundi)
Asukoht, metsatüüp	Männik-palumets; okasmets koos kaskede ja kuuskedega
Ilm	Päikseline ilm, temperatuur 7–15 °C; vihma ei olnud eelnevalt sadanud, metsas on kuiv
Grupi suurus, suguline koosseis	25 naist, 1 poiss
Paljud on pärit samast maakonnast?	3
Vanuseline koosseis 0-15; 16- 30; 31-50; 51 +	0–15 a: 2 last (kuni 5-aastased); 16–30 a: andmed puuduvad; 31–50 a: andmed puuduvad; 51+ a: 24 osalejat + juhendaja
Paljud on juhendatud seeneretkel esimest korda?	12
Silmasära indeks- kuidas grupp kuulab	Kõik osalejad liikusid koos juhendajaga, keegi ei eemaldunud kaugele; juhendaja kutsus vajadusel grupi kokku, kasutades humoorikaid ja kaasavaid väljendeid
Juhendaja grupi kaasamine- nt arutelud ja küsimused	Juhendaja tutvustas seente söödavust (nt pilvikud, kärbseseened), pakkus maitsta erinevaid seeni (nt punane pilvik), jagas väga palju seeneteemalisi lugusid ja enda kogemusi.

Seeneretke läbiviimise kava ja strateegia	Retk telliti Võrumaa vabaajakeskuste poolt (Sangaste, Otepää, Puka) eakate kaasamiseks; bussiga toodi kohale 24 osalejat, kes liikusid juhendaja juhtimisel metsa
Juhendaja tutvustus, läbitavad teemad ja oskused	Fookuses tavalisemad söögiseened (nt riisikad, pilvikud), ohutuse rõhutamine; naljad ja elulised lood seente määramisest ja tarbimisest; soovitused seenefoorumite kohta
Läbikäidud liigid	Tavariisikas, tõmmuriisikas, kasepuravik, sapipuravik, sametpuravik, pihkane liimik, kukeseen, tavaharmik (jahulõhnaline), väävelriisikas, pruun kärbseseen, valge kärbseseen, pruunikaskollane liik, rõngasvöödik, kasekäsnak. Mõningaid liike pakuti maitsta.

- Kõik osalejad liikusid koos giidiga, aktiivne kuulamine oli hea
- Juhendaja kasutas rahvalikku ja humoorikat kõnepruuki, mis hoidis meeleolu
- Pakuti võimalust maitsta erinevaid seeni, sh ka ohutuid mittesöödavaid liike
- Retk oli sisukas, kuid pigem paindliku kulgemisega kui rangelt struktureeritud
- Seenevalik oli mitmekesine, fookus praktilisel ja kogemuslikul õppimisel
- Juhendaja jagas ohutusalaseid soovitusi ja rääkis seente määramisest interneti kaudu

Lisa 6. Vaatlusprotokoll Tõnu Ploompuu

Juhendaja, kuupäev, teenuse hind	Tõnu Ploompuu; 4. oktoober 2024; osalustasu puudus (kattis Eesti Üliõpilaste Selts)
Kestvus-	17:00- 19:00 e 2 tundi
asukoht, metsatüüp	Üraskikahjustusega, vahelduv metsakooslus
Ilm	pilvine, eelnevalt vihma sadanud, hommikuti on härmas maas, ilm 11 kraadi
Grupi suurus, sooline koosseis	16 inimest: 5 naist, 6 meest, 5 last (alla 10 a)
Paljud on pärit samast maakonnast?	kõik Tartust
Vanuseline koosseis 0-15; 16- 30; 31-50; 51 +	0–15: 5 last; 31–40: 3 inimest; 41+: 8 inimest
Paljud on juhendatud seeneretkel esimest korda?	7
Silmasära indeks- kuidas grupp kuulab	Umbes 3–4 inimest liikus juhendajaga koos ja kuulas aktiivselt; enamik korjas iseseisvalt seeni
Juhendaja grupi kaasamine- nt arutelud ja küsimused	Juhendaja ei esitanud osalejatele küsimusi; arutelusid ei tekkinud; pakkus võimalust seeni nuusutada ja maitsta määramise eesmärgil

Seeneretke läbiviimise kava ja strateegia	Struktuur puudus. Juhendaja oli valitud piirkonnas esmakordselt; sihtkoha soovitas üks osalejatest (tema poeg). Liikumine toimus mööda metsa teeradu. Umbes 3 inimest püsisid juhendaja läheduses, teised liikusid iseseisvalt. Mõned osalejad ei tundnud seente vastu huvi, vaid tulid lihtsalt seltsiks– see ilmnes hilisemates intervjuudes.
Juhendaja tutvustus, läbitavad teemad ja oskused	Fookuses saprotroofsed seened (nt nööbikud), vähem käsitleti söögiseeni. Jutustus oli pigem akadeemiline ja vaikne, mistõttu kõik ei pruukinud hästi mõista.
Läbikäidud liigid	Roosteseen (pajulehel), kroonharik, pihkane liimik, käbik, okka-roisknööbik, küüslauknööbik, männiliimik, võitatik, mage pilvik (kõva), sametpuravik, ere pilvik, leekmampel (viha), tavaharmik, kollane voodik, verkjas voodik, nuijas lehtrik, kasepuravik, kuuseharik, mugulkõrges, narmaskõrges, punane kärbseseen, pohla paisseen, aas-võlvnutt jpt

- Juhendaja lähenemine oli avatud ja põhines eeldusel, et osalejad võtavad ise initsiatiivi küsimuste esitamisel. Antud grupi puhul see lähenemine ei soodustanud laiemat kaasatust. Retke hariduslik sisu oli olemas, esitusviis oli vaikne ja väga akadeemilise sõnavõtuga.
- Valitud metsapiirkond osutus sobivaks mitmekesiste seeneliikide leidmiseks, kuigi juhendaja polnud selle konkreetse alaga varem tuttav. Hooaja lõpp mõjutas: ilmad oli liiga külmad tavapäraste söögiseente viljakehade tekkimiseks.
- Positiivsena saab välja tuua mitmekesise seeneliikide käsitlemise, sh haruldasemate ja vähem tuntud saprotroofsete liikide tutvustamise.
- Mõned osalejad ei osalenud aktiivselt seeneretke põhitegevuses, kuid see võis olla tingitud isiklikust huvist või ootuste erinevusest.

Lisa 7. Intervjuude küsimused osalistele

1. Mis maakonnast osalejad pärit on?
2. Kas te käite seenel ka iseseisvalt, väljaspool juhendatud seeneretki?
3. Milliste ootuste ja eesmärkidega tulite sellele seeneretkele? (Kas ootate pigem praktilisi teadmisi seentest, koriluse kogemust, looduses viibimist või midagi muud?
4. Mida peate kõige atraktiivsemaks seene koriluses? (Kas see on looduselamus, teadmised seentest, kogukondlik tegevus või mõni muu aspekt?)
5. Millised tegurid peaksid juhendatud seeneretkel kindlasti olema, et te tunneksite, et see on väärt teenuse eest maksmist? (Näiteks iseendale: professionaalsed juhendid, spetsiifilised teadmised seentest, varustus, matkatee valik, grupi suurus, toitlustus, meelelahutus vms.)
6. Kas te oleksite valmis maksma juhendatud seeneretkede eest? Kui jah, milline hind oleks teie jaoks mõistlik?
7. Kas teil on loodus- või ökoloogia-alane hariduslik taust?
8. Kui tihti osalete juhendatud seeneretkedel? Kas see on teie jaoks pigem haruldane kogemus või midagi, mida teete regulaarselt?
9. Millist lisaväärtust näete juhendatud seeneretkedes võrreldes iseseisva seenel käiguga?

Lisa 8. Intervjuude küsimused juhendajatele

1. Mis on teie hariduslik taust ja kuidas olete seeneretkede juhendamiseni jõudnud?

1.2. Mitu seeneretke te korraldanud või läbi viinud olete?

1.3. Kas olete seni korraldanud mingi kindla maakonna piires või käinud ka väljaspool?

1.4. kuidas teie kontaktini jõutakse?

1.5. Kas on pigem haridus/turismi ettevõtted kes teid kutsuvad või on ka eraisikud?

2. Kui te olete ise seeneretki läbi viinud, siis kui suured grupid enamasti on?

3. Millest tuleneb tavaliselt ürituse raames metsavalik?

4. Mis on tavaliselt teie strateegia osalejate kaasamisel?

5. Mis on teie motivatsioon seeneretkede korraldamisel?

6. Milline on teie hinnangul tüüpiline osaleja profiil?

7. Kuidas kujuneb teie teenuse hind?

8. Millised on teie kogemused osalejate seene-eelistuste osas? Kas olete märganud, et osalejate huvid keskenduvad teatud seenerühmadele või nt liikidele?

9. Kuidas on osalejate huvi seeneretkede vastu muutunud aastate jooksul?(Kas osalejate arv on suurenenud või vähenenud?)

10. Millised tegurid peaksid juhendatud seeneretkel kindlasti olema, et te tunneksite, et see on väärt teenuse eest maksmist?

11. Kui suur grupp juhendatud seeneretke puhul on teie meelest sobilik?

12. Kui kaua võiks selline retk kesta?

Lisa 9. Seenekoriluse ajalugu ja areng Eestis - ajajoon

1918 – Vene tsaaririik / Eesti autonoomia-eelne aeg

- 1897: Postimehes ilmus üleskutse koguda rahvapäraseid seenealaseid teadmisi, aga see ei leidnud laiemat vastukaja. Euroopa seenepropaganda mõjul hakati Eestis siiski seenenimetuse teemat rohkem kajastama. Ilmus esimene eestikeelne pikem tutvustus Thesleff. J 1897. Kodumaa seened : tähtsamate kodumaal kaswawate söödawate, kahjulikkude ja kihwtiste seente wõrdlew tundmine ja söödawate seente täielik tarwitamine.
- Enne I maailmasõda (kuni 1914): Eestlaste toidukultuur oli valdavalt mükofoobne, seeni ei hinnatud. Erandiks Setumaa ja Ida-Eesti. Seenealased teadmised olid napid, neid ei kajastatud teaduskirjanduses ega meedias (Jürgenson, 2005).

1918–1940 – Eesti Vabariik (I iseseisvusaeg)

- 1920: Eesti esimene mükoloog Feodor Bucholtz avaldas üleskutse „Kuidas korjatakse seeni teaduslikuks otstarbeks“. Algab süstemaatilisem seente propageerimine.
- 1930ndad: Turgudele ilmus rohkem seeneliike. Seenekultuur arenes, aga tarbimine jäi tagasihoidlikuks. Seeni müüsid peamiselt vaesemad naised ja töötud.
- 1934: Eksportrekord – Eestist viidi välja ligi 15 tonni metsaseeni.
- 1936: Elmar Lepiku eestvedamisel toimus Eestis esimene seenenäitus. Lepik juhtis tähelepanu teadmiste puudumisele ja teiste kultuuride eeskujule.
- Seenekorilus levis esialgu linnainimeste seas, maaelanikele jõudis see pigem linnakultuuri jäljendamise kaudu.

1940–1944 –Teine Maailmasõda

- 1942–1943 (Saksa okupatsioon): Suurenes seeneteemaline info. Korraldati organiseeritud korjeaktsioonid, ka linnaelanikud, lastekodud ja vanadekodud osalesid. Seened olid oluline toidulisand sõjaaegse puuduse ajal.
- Ajakirjanduses ilmusid üleskutsed osalema seenekorilusaktsioonidel.

1944–1991 – Nõukogude Eesti

- 1960. aastad: Uuringud näitasid, et inimesed veetsid keskmiselt 8 päeva aastas looduses, pooltel kordadel korjati marju ja seeni.
- Seenekorje paigad olid isiklikud ja kultuuriliselt tähenduslikud. Looduses käimine oli oluline põlvkondliku teadmise edasiandmise viis.
- 1963: Asutati Loodusuurijate Seltsi juurde mükoloogia sektsioon, eesmärgiks mükoloogia populariseerimine läbi meedia, loengute ja näituste. Ühing alustas koostööd teadlaste ja harrastajatega, korraldades seenepäevi ja välitöid.
- 1966: Kuulo Kalamees (koost.) avaldas raamatu *Seened* (Tallinn, Valgus). ELUSi sarjas „Abiks loodusvaatlejale“ ilmus juhend makroseente kogumiseks ja määramiseks.

1991 – Eesti taasiseseisvumine

- 1990ndad: Taasiseseisvumise järel muutusid geograafilised piirid – nt Setomaa traditsioonilised korjealad jäid Venemaa poolele, tekitades rahulolematust (Sepp, 2020).
- Seente korjamine oli oluline osa loodusharidusest ja kultuurimälust, aidates taastada sidet looduse ja rahvusliku identiteediga.

2000–2010 – Digiajastu algus

- 2005: Ilmus originaalpiltidega raamat *400 Eesti seent* (Kalamees & Liiv) – uus kvaliteeditase eestikeelses seenekirjanduses.m

2011 – tänapäev

- 2011: H. Kaldaru uuringu järgi käis 52% Eesti elanikest marju või seeni korjamas, 89% neist korjas seeni. Enamik tegutses isiklikuks tarbeks, müük jäi väheseks
- 2015: Asutati Facebooki grupp „Eestimaa Seened“, mis 10 aastaga kasvas 65 700 liikmeni – näitab tugevat kogukondlikku huvi.
- Seenekorilus on tänapäeval rekreatiivne tegevus, toetatud digimeedia, käsiraamatute ja sotsiaalvõrgustike kaudu. Kultuuriline suhtumine on mükofiilne.

Lisa 10. Lihtlitsents lõputöö salvestamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ning juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Mina, Anneli Roodus,

(*autori nimi*)

sünniaeg 02.06.2003,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö Seenekorilus rekreatiivse tegevusena ja turismiteeusena Eestis,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Lea Sudakova, Kadri Pärtel,

(*juhendaja(te) nimi*)

salvestamiseks säilitamise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi EMU DSpace lisamiseks ja Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates lõputööd reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, üldsusele kättesaadavaks tegemiseks kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. olen teadlik, et lihtlitsentsiga antavad õigused jäävad alles ka mulle;
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor (allkirjastatud digitaalselt, kuupäev digitaalallkirjas)

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

Juhendaja(d) (allkirjastatud digitaalselt, kuupäev digitaalallkirjas)